



Lidové stavby známé neznámé
Zlínský kraj - Uherskohradištsko

Kolektiv autorů Slováckého muzea

Lidové stavby známé neznámé

Zlínský kraj - Uherskohradištsko

Olga Floriánová, Jan Kačer, Věra Kovářů,
Jaroslav Novosad, Jana Spathová

SLOVÁCKÉ MUZEUM V UHERSKÉM HRADIŠTI

Recenzovali:

PhDr. Helena Bočková

PhDr. Jiří Langer, CSc.



SLOVÁCKÉ
MUZEUM
V UHERSKÉM
HRADIŠTI

Slovácké muzeum v Uherském Hradišti,
příspěvková organizace Zlínského kraje



NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV
ÚZEMNÍ ODBORNÉ PRACOVISŤE
V KROMĚŘÍŽI

© Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace

Úvod

Do rukou se vám dostává publikace, která vznikla na základě terénního výzkumu současné podoby původního vesnického stavitelství v obcích okresu Uherské Hradiště. Tento výzkum byl prováděn Slováckým muzeem v Uherském Hradišti v roce 2007 v rámci grantového úkolu číslo 15348/2006 - ORNK Ministerstva kultury ČR *Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji. I. Uherskohradištsko*. V obcích našeho okresu zůstalo dosud zachováno množství objektů původního vesnického stavitelství – zemědělských usedlostí, hospodářských staveb či drobných sakrálních objektů (kapliček, zvoníc, božích muk, křížů nebo svatých obrázků). Jejich početnost není stejnoměrná, rozdílný je také jejich stavebně technický stav. Obydlené nebo chalupářsky využívané stavby jsou obvykle udržované, opuštěné rychle chátrají, a hrozí jim zánik.

Tato publikace si klade za cíl upozornit všechny zainteresované subjekty, především obecní úřady a majitele nemovitostí, na hodnoty dochovaných objektů tradičního lidového stavitelství. Některé z nich sice požívají památkové ochrany, ale je to jen malý zlomek z celkového počtu staveb, které by si rovněž zasloužily, aby zůstaly ve svém původním stavu zachovány jako významné kulturní dědictví regionálního vesnického stavitelství. Přestože jsou mnohé rysy tradičního stavitelství Uherskohradištska společné, lze téměř v každé obci vysledovat odlišné, charakteristické prvky. Tyto rozdíly zaznamenáváme jak v urbanistické struktuře zástavby či v charakteru sídelní krajiny, tak v typologii staveb, použitém materiálu, řemeslném zpracování výplní (oken, dveří, vrat, větracích průduchů apod.), ve výzdobě fasád, v druhu střešní krytiny i jiných detailech a architektonických prvcích.

V obcích poznamenaných do velké míry přestavbami a modernizacemi se dají najít objekty, které alespoň v některých parametrech v sobě nesou prvky původního stavitelství – do značné míry si zachovávají kvalitně řemeslně zpracované dveře či rámy oken s mosaznými klikami, jinde je to tradiční plaňkové oplocení, úprava předzahrádky nebo to mohou být i chlévy ve dvoře nebo stodoly, seníky či sušírny v humnech. Odborné instituce zabývající se tradiční lidovou kulturou si velmi dobře uvědomují potřebu zachovat hodnotné objekty původního stavitelství pro budoucí generace. Přestože není v jejich možnostech tyto objekty reálně zachránit, snaží se alespoň nejen je v terénu dokumentovat, ale i upozornit veřejnost na jejich kulturní hodnoty a nutnost údržby a péče.

Olga Floriánová

Babice

Charakteristickým prvkem obce Babice je řadový způsob zástavby. Hlavní průtah obcí lemují většinou přízemní, podélně řazené domy - původní zemědělské statky i menší usedlosti. Sice jsou již z velké části nově upravené, ale dochované ve hmotách a výškách. V obci se zachovalo v neporušené podobě jen několik objektů nesoucích rysy



Usedlost čp. 171

původní vesnické zástavby. Nejstarší dochované domy jsou vybudovány z nepálených cihel. Tyto starší typy konstrukcí se uplatňují u usedlostí čp. 291, 292 v části Cerony, u čp. 171, 121, 80, 79 a čp. 1.

K nejzajímavějším patří stavení čp. 291. Usedlost s obytným traktem je rovnoběžná s komunikací, bočními štíty navazuje na sousední objekty a je součástí poměrně kompaktní řadové zástavby ulice. Obytný trakt pocházející přibližně z druhé poloviny 19. století je z komunikace přístupný průchodem v pravé či průjezdem v levé části průčelí. Fasádu tvoří hladká, bílá omítka. Okna jsou novodobá, výrazově kvalitní. Dveře do dvora a vrata průjezdu mají charakter historické konstrukce. Dispozice je členěna osy průjezdu a průchodu, mezi nimiž jsou situovány obytné místnosti – dvě světnice a kuchyň. Obytný prostor je sice modernizován, ale v kuchyni zůstala zachována kachlová kamna. Dřevěné stropy se ukrývají pod omítkou. Napravo od průchodu stojí dvojice komor se zachovanými dřevěnými stropy. Kolmo k domu se napojují chlévy z dvacátých let 20. století. Prostor dvora je zatravněn, v jeho zadní části volně stojí mohutná stodola z nepálených cihel a dřeva. Stodola je starší než hospodářský trakt. Současní majitelé využívají objekt k trvalému bydlení. Stavba je po celkové, poměrně citlivé rekonstrukci, zejména pak exteriér. Stodola se nachází ve špatném stavu a majitelé uvažují o jejím zboření.

(JS)

Bánov



Dům čp. 236

Obec Bánov představuje typ návěsí silnicové zástavby těsně vedle sebe stojících, podélně orientovaných domů kolem hlavní průjezdné komunikace. Z původní zástavby zůstalo v obci zachováno již jen velmi málo. Proto je pro obec a její kulturně historické povědomí důležité udržovat tyto tradiční památky pro další generace. Lze mezi ně zařadit usedlost čp. 236, téměř zdevastovaná a vybydlené domkařské stavení čp. 241 s datací na trám z roku 1898 a sousední dva domky – čp. 145, 175. Hodnotné jsou sakrální památky – barokní kamenná plastika sv. Jana Nepomuckého na návsi, která je památkově chráněná, a lidová, kolorovaná socha tohoto světce v části obce Na Požároch.

Stavebně i vzácně interiérově zachovalá je usedlost čp. 236. Průčelí okapově k cestě situované usedlosti tvoří dřevěná vrata se svisle a klasovitě skládaných desek a dveře na kraji průčelní stěny. Mezi nimi jsou vsazena tři okna ve tvaru písmene T. Okna zvýrazňuje decentní štuková výzdoba, kterou představuje částečné horní rámování oken zakončené čabrákou. Vnitřní uspořádání domu tvoří kuchyně, z níž se vchází napravo přes nynější chodbu do komory a nalevo do ložnice. V obou místnostech se zachoval záklopový strop s vročením špatně čitelného letopočtu 1850. Vybavení ložnice *secesním* nábytkem je původní, ve velmi dobrém stavu. Na stěnách visí svaté obrázky, kříž a dobové rodinné fotografie. Přes některé přístavby ve dvoře je stavba vzácně zachovaným dokladem vývoje místního stavitelství, včetně interiérového zařízení.

(OF)

Bílovice

Bílovice mají rozvětvený silniční půdorys, kdy podél silnice vedoucí do Březolup byly vystavěny hospodářské usedlosti a na kraji obce směrem ke Včelarům se původně nacházela tvrz s hospodářským dvorem. Tu v pozdějších letech nahradil zámek, kolem něhož byl zřízen okrasný park. Dnes se šlechtické sídlo nachází ve středu obce, kam jej posunula postupně se rozšiřující zástavba.



Zástavba kolem silnice na Zlín - přestavěné původní usedlosti

Nejstarší objekty v obci stojí ve svahu jihozápadně od zámku. Původně podélně řazená, většinou přízemní zástavba, byla v šedesátých letech 20. století rozsáhle narušena moderními rodinnými domy a společenskou vybaveností, takže se její poslední zbytky dochovaly pouze při nepravidelných uličkách ve svazích, kdežto střed obce podstatně změnil svou tvář. Tradiční obytné objekty jsou většinou jednopodlažní s tzv. horní komorou pro uskladnění obilovin, dnes upravené z velké části pro bydlení.

V obci se prakticky nezachovaly neporušené původní lidové stavby. Převážná většina z nich již byla zbourána. Zástavba je v mnoha místech poznamenána nepříliš šťastnými pozdějšími úpravami. Část hospodářských budov je dosud zachována ve hmotě, ale je upravena, a to jak v exteriérech, tak zejména v interiérech, a využívána pro jiné účely. Nová obytná zástavba je téměř vždy dvoupodlažní, často ukončena plochou střechou. Centrum obce tvoří křižovatka silnic před zámkem.

(JS)

Bojkovice

Základ urbanistické dispozice města Bojkovic tvoří návesní silnicovka s nevyvinutou návsi, již protéká řeka Olšava. Odtud po obou jejích březích se vinou silnice obestavěné, stejně jako jádro obce, různorodými, podélně řazenými přízemními a patrovými domy. Z údolí vybíhají do svahů v neorganické skladbě ulice. Nejstarší zástavba se nachází



Domkářské stavení čp. 302

pod kostelem sv. Vavřince. K nejlépe zachovalým patří usedlosti čp. 77, 56 a čp. 55 s patrovou komorou. Dále k nim lze zařadit i domkářská stavení čp. 91 a 302 v okrajových polohách města, v části zvané Potok (bývalá hornická kolonie). V řadě případů zůstalo zachováno i vnitřní členění a původní výplně otvorů. Nezřídka se za domy prostírá humno se sadem.

K nejzajímavějším stavbám bezesporu náleží okapově orientované domkářské stavení čp. 302 pocházející snad z druhé poloviny 19. století. Konstrukčním materiálem objektu jsou převážně nepálené cihly. Dům se nachází v neutěšeném stavebně technickém stavu uprostřed neudržované zahrady. Průčelí tvoří dvě dřevěná, šestitabulková okna. Vchodové dveře do síně jsou výsledkem poměrně kvalitní řemeslné práce. Za pozornost stojí štuková výzdoba s barevným členěním fasády. Plastické rámování šambránami zdůrazňuje okenní otvory a dveře. Zachováno zůstalo i vnitřní dispoziční uspořádání se vstupní síní, odkud se vchází do komory s hliněnou podlahou a na druhou stranu do světnice se záklopovým stropem a dřevěnou dláždou. Za světnicí zaujímá prostor souběžně se síní kuchyně. U památky dochází k poškozování svislých i vodorovných konstrukcí. To vše má za následek statické poruchy. Dům je zanedbanou péčí značně poškozen, ale jeho záchrana je pořád ještě možná a vzhledem ke kvalitám objektu a ke skutečnosti, že se jedná o jednu z posledních staveb tohoto typu ve městě i velmi žádoucí.

(JS)

Boršice

Zástavba Boršic se řadí k ulicovému typu vesnice. Zbytky původní zástavby jsou zachovány zejména v okolí návsi v centru obce, dále na Horním a Dolním konci, v části zvané Podradovany se skupinami vinných sklepů a v části Stará ves. Starší zástavba je prezentována převážně typickými přízemními řadovými domky se širokým průčelím a nástavbou komor. Zajímavě působí i zachovalé výplně otvorů.



Domkářské stavení čp. 91

K tradiční zástavbě patří usedlosti a domkářská stavení čp. 288, 186, 185, 151, 119, 117 – tzv. Cukrův mlýn a čp. 22. Pozornost zaujme zvláště domkářské stavení čp. 91 s miniaturním hospodářským zázemím. Domek je zasazen ve svažitém terénu uprostřed zástavby, jeho půdorys determinuje nevelká parcela. Před domem je situovaný sklep. Obytná část má podélný tvar, kde partie s průjezdem se lomí do pravého úhlu. Dvůr uzavírá drobný hospodářský trakt s chlévy. Do interiéru se vchází ze dvora vstupní síní s trámovým stropem. V zařízení síně zaujme vestavěná skříňka. Napravo od síně se nachází jizba, nalevo komora. Dům má zachovány původní výplně otvorů - dvě okna ve tvaru písmene T a vrata sestavená ze svisle, do drážek kladených desek se zdobnými, geometrickými, plastickými prvky v horní třetině. Zdivo objektu je konstruováno z nepálených cihel zvedající se na kamenné podezdívce. Chlévy vznikly kombinací pálených a nepálených cihel. Sedlovou střechu stavení kryje betonová taška s bedněným štítem. Fasádu tvoří hladká bílá omítka, zvýrazněná šedým odstínem soklu. Dům pochází přibližně z prvních desetiletí 20. století. Pozdější úpravy byly provedeny poměrně citlivě a ponechaly původní ráz exteriéru a z velké části i interiéru. Dochováno částečně zůstalo rovněž vnitřní zařízení a vybavení hospodářských objektů. Usedlost doplňuje zahrádka s ovocnými stromy. Objekt slouží k sezónnímu bydlení.

(JS)

Boršice u Blatnice

Obec Boršice u Blatnice je typická návěsní ulicovka, jejímž středem protéká potok. Na obou koncích se návěs větví do samostatných uliček. Tradiční lidové usedlosti byly stavěny na celou šíři pozemku. Mnohé z nich byly sice přestaveny, ale některé dosud



Usedlost čp. 155

nesou atributy původních staveb. Většina má výraznou podrovnávku, lizény, šambrány a u několika objektů nalezneme i fasády zdobené jemným štukem. Ke stavbám, které si zachovaly prvky lidového stavitelství patří usedlosti čp. 253, 261, 172, 155, 160, 44, 42, 7 a čp. 132.

K původní usedlostem náleží i čp. 155. Vytváří půdorys tvaru písmene L, okapem se obrací ke komunikaci. Dům pochází přibližně z druhé poloviny 19. století. Průčelí usedlosti tvoří dvě okna ve tvaru písmene T s jednoduchými mosaznými klikami. Vedle oken jsou vsazena dřevěná vrata se zabudovanými dvířky. Výzdobu průčelí tvoří plastické rámování oken šambránami zdůrazněnými světle modrou barvou, stejně jako hlavní římsy a ohraničení bílé plochy fasády domu. Podrovnávku zvyrazňuje tmavě modrá barva. Dvůr uzavírá malá kůlna. Usedlost se zachovala v poměrně dobrém stavu.

V obci se nachází i několik sakrálních památek.

(JK)

Břestek

Sídelní obraz obce typu údolní silnicovky souvisí s vodním tokem, který vyhloubil údolí a pod poměrně ostře se zvedajícími svahy vznikla výstavba rolnických usedlostí, domkářských chalup a posléze v nejmladším typu zástavby rodinných domů. Centrum



Nadsklepní dům čp. 108

obce se zvonicí i se staršími rolnickými usedlostmi tvoří jádro sídla s poměrně pravidelnou ulicovou zástavbou. Charakteristická je okapová i štítová orientace domů. Svou roli zde hrají i stísněné podmínky úzkého údolí s nedostatkem místa pro budování rozlehlých usedlostí. Vzhledem k vinicnému hospodářství se v obci stavěly domy vynášející obytnou i hospodářskou část nad vinné sklepy. Do sklepa vede vchod přímo z ulice a klenba

sklepa zasahuje do svahu, v němž je vystavěn obytný dům. Obydlí malorolníka a vinaře je přístupné po kamenných schodech zapuštěných ve svahu podél obytného domu.

Chalupy se štítovou orientací mají trojdílnou komorovou dispozici. Ze síně sloužící rovněž k přípravě jídla se vchází do obytné místnosti a na druhé straně do komory. Okna jizby směřují do uličního prostoru. Trámové stropy a dřevěná podlaha v obytné místnosti byly tradiční zvyklostí, zatímco komora a případně také síň s kuchyní měly ještě ve 20. století dusanou podlahu. Na komoru, nebo někde bočně, navazoval chlév pro prase a kozu, výjimečně také pro krávu. Stavebním materiálem sloužila hlína, kámen a dřevo. Původní slaměnou krytinu vystřídala v předcházejícím století břidlice a v současné době je většina střech z pálených tašek nebo nových, soudobých typů krytin. Uvedenými znaky se vyznačuje především památkově chráněný dům čp. 157 s přízemním vinným sklepem a štítovou orientací obytné místnosti. K dalším stavbám tohoto typu patří již do určité míry upravené domy čp. 6, 104 a 245. Zajímavý je i okapově orientovaný objekt čp. 75. Vinařský dům reprezentuje tradiční stavitelství obce Břestek a je předmětem širokého zájmu odborných kruhů i laické veřejnosti. (VK)



Zástavba s nadsklepními domy

Březolupy

Obec Březolupy svou zástavbou patří k návesním silnicovkám. Rozprostírá se podél potoka. Centrem je trojúhelníková náves, kolem níž se soustřeďuje historická zástavba. Z původních tradičních, nemodernizovaných usedlostí se téměř žádné nezachovaly. Na konci humen zůstalo několik příčně průjezdných stodol z pálených či nepálených cihel.



Usedlost čp. 41

Ke stavením s charakterem lidového stavitelství lze přiřadit usedlosti čp. 147 a 41. Ve špatném technickém stavu se nachází usedlost čp. 41 pocházející přibližně z druhé poloviny 20. století. Stavba se podélnou stranou obrací k veřejnému prostoru. Průčelí domu tvoří dvě dělená okna s jednoduchými mosaznými klikami a jednoduchá dřevěná vrata, jež se zavírají na petlici. Usazená jsou čepy do příčného dubového trámu. Usedlost byla postavena z nepálených cihel, kamene, místy zpevněna pálenými cihlami. Mírně předsazený sokl je zdůrazněn modrou podrobnávkou. Fasádu tvoří hladká omítka okrové barvy, v současnosti značně opadaná. V interiéru se zachovala světnice, do které je přístup dvěma ze zadní, dvorové strany usedlosti. Hospodářský trakt chybí, byl zbourán. Původně navazoval v pravém úhlu na obytnou část a komoru. Usedlost je ve velmi špatném stavu - praská zdivo, padá omítka, zatéká pod střechem. Pro zachování této poslední památky tradičního lidového stavitelství v obci je potřeba provést celkovou rekonstrukci.

(JK)

Březová



Dům čp. 36

Obec Březová leží v krásném přírodním prostředí Bílých Karpat, v kotlině mezi Studeným vrchem a hřebenem Malého a Velkého Lopeníku. Směrem k jihu se otvírá do malebného Bošáckého údolí. Velmi hodnotné je především celkové panorama obce zasazené do působivé krajinné scenerie, dosud bez výraznějších rušivých zásahů. Typologicky se Březová řadí k návěsní silnicové zástavbě s výraznou dominantou pseudogotického kostela sv. Cyrila a Metoděje z roku 1865. Tradiční ráz obce je již větší měrou poznamenán stavebními úpravami i novostavbami, které svým objemem, výškou i tvaroslovím porušují tradiční architektonickou strukturu vesnice, zvláště na návsi. K objektům se zachovalými prvky původního stavitelství, i když některé již inovovány novodobými stavebními materiály (střešními krytinami, fasádami, vstupními výplněmi apod.), lze řadit domy čp. 36, 38, 139, 156, 158 nebo 180.

K nejzachovalejším dokladům tradičního stavitelství obce patří usedlost čp. 36 stojící bokem návsi, v méně pravidelné domkařské zástavbě soustředěné kolem potoka Březová. Stavba pochází přibližně z počátku 20. století, je okapově orientovaná, trojdílná, se sedlovou střechou krytou pálenou taškou – falcovkou. Fasádu tvoří hliněná omítka se světle modrým líčením. Okna jsou dělená – šestitabulková a čtyřtabulková. Původní jsou také výplně vstupních otvorů. Neporušená zůstala vnitřní dispozice domu se zachovalým dřevěným záklopovým stropem. Dům je sice dosud obýván, ale jeho budoucnost je nejistá. Vzhledem k nízkému počtu tradičních lidových staveb na Březové by si jistě zasloužil, aby zůstal spolu s jinými i nadále zachován pro příští generace.

(OF)

Buchlovice

Pro sídelní strukturu je příznačný členitý terén s historickým jádrem v údolním postavení. Jde o pravidelný návesní typ kombinovaný s ulicovou formou sídla. Zvláštní postavení z hlediska vinohradnické tradice obce mají ulice Vinohradská, Podvinohradní, Horní Podvinohradní a Suchý řádek. Právě tady nese zástavba těchto ulic pečeť vinohradnické kultury projevující se v orientaci a celkovém vzhledu domů. Obydlí jsou štítově orientovaná, koncipovaná jako jedno-traktová se sedlovou střechou. V přízemí či zčásti v suterénu se nachází vinný sklep samostatně přístupný z ulice. Obytný prostor rolníka vinaře se



Zástavba s nadsklepními domy

rozkládá nad sklepem a je přístupný z boční, podélné strany domu. Velké rolnické usedlosti zaujmou rozložitým průčelím a hákovým půdorysem (v Helštýně, Příční a další). K výstavbě byly užívány převážně hliněné cihly, teprve koncem 19. století začaly v hojnější míře pronikat cihly pálené. U tradičních staveb převládá sedlová forma střechy. Hospodářský dvůr byl připojený podélně nebo příčně k domu.

Zásadní roli v charakteru zástavby obce hrály sklepy. Budovaly se z místního písčkovce téměř pod každým domem. Nejstarší mají klenbu kamennou, mladší klenby sklepů jsou z pálených cihel. Kámen sloužil rovněž k vybudování studní, v současné době neužívaných a zanedbaných. Ještě v první polovině 19. století stály dřevěné stodoly uprostřed či na konci pozemku – humna. V průběhu dalších desítek let postupně vymizely, stejně jako ostatní dřevěné drobné hospodářské stavby.

(VK)



Nadsklepní dům čp. 80

Bystřice pod Lopeníkem

Bystřice pod Lopeníkem se rozkládá v mírně zvlněné krajině pod horským hřebenem Bílých Karpat se vzdálenější dominantou Mikulčina vrchu a Lopeníku a bližšími severovýchodními dominantami vrchů Skalky a Hrádku. Věncem horského pásma vytváří působivé sídelní prostředí, které západně od obce přechází do otevřenější, zemědělské krajiny. Z hlavní pohledové strany (při příjezdu od silnice E50) nepůsobí na panorama obce žádné rušivé faktory. Typologicky se obec řadí k ulicové zástavbě.



Usedlost čp. 77

Z původního stavitelství se příliš hodnotných obytných usedlostí nezachovalo. Lze k nim přiřadit například usedlosti čp. 77, 72, 105, 112, 242, 112, 92, 170, i když jsou již většinou poznamenány některými modernizacemi v podobě nové střešní krytiny,

tvrdých omítek, fasád a podobně. V celkovém architektonickém rázu obce již převládají novodobé stavební tendence, které převažují nad tradičními obytnými stavbami. Jedinečností v Bystřici pod Lopeníkem je téměř v každém humně dochovaná stodola. Převládají kamenné, příčně průjezdné stodoly se sedlovou střechou, které jsou obdivuhodným dokladem dovednosti zdejších obyvatel při práci s lomovým kamenem, z něhož uměli dokonale pečlivě vyzdívat. Svědčí o tom nejen zdejší stodoly, ale i ohradní zdi a podezdívky.

Kromě kamenných stodol lze nalézt v humnech i stavby z nepálených hliněných cihel či dokonce zachovalou a dokonale ze dřeva roubenou stodolu. Všechny tyto objekty jsou pro obec charakteristické, v takovém množství jedinečně dochované, a zasloužily by si, aby zůstaly zachovány.

Z obytných staveb je zajímavou a hodnotnou usedlost čp. 77. Jde o dlouhý, okapově orientovaný objekt se střízlivě působivou štukovou výzdobou fasády – výrazným akcentem je především v omítce plasticky do zdobných obloučků provedený pás pod okapní římsou, stejně jako rámování oken šambránami.



(OF)

Stodola v humně čp. 77

Částkov



Usedlost čp. 88

Obec Částkov se nachází v mírně kopcovitém terénu. Místní terénní konfiguraci je podřízena i zástavba obce vinoucí se kolem potoka a silnice. Původní usedlosti byly podélně situované na celou šíři pozemku. Kromě obytných usedlostí se v obci nachází i několik hodnotných hospodářských staveb, jako například dvě patrové komory, z nichž jedna je památkově chráněná, a typově různorodé stodoly.

Stavby, u kterých se zachovaly prvky původního stavitelství, jsou usedlosti čp. 88, 92, 90, 89, 88, 13. K nejlépe zachovalým objektům v obci se řadí usedlost čp. 88, která nese rysy přestavby z první poloviny 20. století. Průčelí tvoří tři okna ve tvaru písmene T, čtvrté je *zaslepené*. Dále pak truhlářsky pěkně vyhotovená dvoukřídlá vrata se svislým drážkováním. Výrazné jsou i větrací otvory sýpky v polopatře a plastické, štukové členění fasády do ploch. Podrovnávka je zvýrazněna červenou barvou v kontrastu s bílou plochou fasády. Na obytnou část navazuje v pravém úhlu hospodářský trakt s chlévy. Usedlost je, až na místy opadanou omítku, v dobrém stavu. Pravidelná údržba tak může v obci zachovat pěkným doklad místního stavitelství.

(JK)

Dolní Němčí

Obec se rozkládá v úrodné, jen velmi mírně vlněné krajině pod Bílými Karpatami. Je formována jako vesnice s pravidelnou zástavbou návesní ulicovky, k níž přiléhají kolmo ulice se soustředěnou zástavbou staršího i soudobého data založení. Hlavní osa sídla probíhá od západu k východu a domy jsou umístěny pravidelně v těsném řazení podél



Dům čp. 158

komunikace. Původní urbanisticko - stavební ráz obce, dochovaný ještě ve třicátých až čtyřicátých letech 20. století, se značně změnil tak zvanou velkou přestavbou v roce 1959 a dalších letech.

Podstatu zástavby obce tvořily přízemní domy situované v podélném řešení se sedlovými střechami a jasným dispozičním rozvržením patrným z průčelí. Obdélník obytného domu je směrem do dvora ve tvaru písmene L spojen s obdélníkem hospodářského traktu, v němž původně byl umístěn chlév, stáj pro koně, kolny. Dvůr nebo humno uzavírala stodola. Fasády nejstarších domů byly barevně členěné. Rámováním bílou ličkou se zvýrazňovaly sýpková polopatra, okna, vchody či vjezdy do usedlosti. Dobré výdělky a uspokojivé ekonomické podmínky dané úspěšným zemědělským hospodařením (pěstování česneku) v druhé polovině 20. století umožnily občanům přestavby původních usedlostí na nové, dvoupodlažní domy vilového typu se širokými okny a fasádami z břizolitu. Tím obec ztratila svoje charakteristické znaky venkovské zástavby. Vzhled domů a celého sídla je zbaven souvislosti s předcházejícími znaky místního koloritu budovaného po generace. Z dochovaných tradičních staveb si svou hodnotu podržel především původní mlýn, který je památkově chráněný, a několik málo objektů stavebně upravených v první polovině 20. století.

(VK)

Drslavice



Usedlost čp. 75

Drslavice jsou obcí se silničním typem zástavby. Rozkládají se v zemědělské krajině dolňáckého Uherskobrodsko. Původní lidové stavby jsou důležitým hmotným dokladem místního tradičního způsobu života a kultury.

V obci se zachovalo několik objektů původního stavitelství, převážně již neobydlených, ve špatném technickém stavu. Patří k nim například zajímavé domkařské stavení čp. 133 a dvojdům čp. 80. Fasády těchto objektů nesou pozůstatky původní štukatérské výzdoby – hlavní a podokenní římsy, šambrány, plastická, stříkaná omítka apod. Obě usedlosti značně chátrají. Jejich obnovou by se obec obohatila o dnes již vzácné památky místní stavební kultury.

K dalším podobným památkám náleží usedlost čp. 14, 44, 75 a velmi dobře udržovaná, obydlená usedlost čp. 21. K největším usedlostem v obci patřilo čp. 40. V současnosti je dům z uličního exteriéru neudržovaný a modernizovaný trojdílnými okny, ale dvorová část s chlévy a stodolou i interiér jsou dobře zachované. Interiér je dosud vybaven bílým kachlovým sporákem a z části i nábytkem z první poloviny 20. století. Velmi řemeslnicky kvalitně jsou provedeny vchodové dveře s řezbářskými prvky a dekorativní mosaznou klikou zdobenou jemným secesním ornamentem.

(OF)

Hluk

Hluk se rozkládá v povodí říčky Okluky a nese výrazné rysy venkovské stavební kultury Uherskohradištska. Základem půdorysné struktury je silnicovka s traťovou plužinou. V části sídla zvané Klebetov se usadili drobní zemědělci, nádeníci a řemeslníci



Usedlost čp. 4

v malých domech s nevelkým hospodářským zázemím. Hluk soustředil svoji nejstarší zástavbu podél průjezdní silnice do Uherského Brodu. Pro budování usedlostí byl vyhledáván terén na straně odvrácené od silnice, protože vjezdy byly dostupnější než na jižní straně, ponořené hluboko pod silnici. Usedlosti byly obráceny podélnou, okapovou stranou k cestě jako souvislý pás zástav-

by s obytnými domy navazujícími těsně na sebe. Tříprostorová dispozice se síní, jizbou a komorou se dosud dochovala v mnoha domech. Toto řešení se nachází v památkových domech čp. 283 a 284, stejně jako v bývalých velkých rolnických usedlostech. Tam se také dochovaly zbytky otevřeného ohniště se širokým průlezným komínem v síní, s chlebovou pecí a kachlovými kamny v jizbě. V průběhu druhé poloviny 20. století došlo ke stavebním úpravám stávajících domů zcela odlišných od původní tradice.

K záchraně zbývá několik drobných dokladů rolnických domů nebo chalup vybudovaných z nepálených cihel v tradiční přízemní formě, s menšími okny a tradičně řešenou fasádou nacházejících v Klebetově nebo při hlavní cestě. Vzhledem ke slavnosti Jízdy králů, která se koná v Hluku každé tři roky, by bylo žádoucí uchování alespoň nejpoměrnatější části kulturního dědictví. Z hospodářských budov patří k nejpoměrnatějším poměrně mohutné stodoly uchované v poměru k sousedním obcím v nebývalém velkém rozsahu.



(VK)

Usedlost čp. 512

Horní Němčí

Obec leží v půvabném přírodním prostředí výběžků Bílých Karpat. Typově se řadí k návesním ulicovkám. Zemědělské usedlosti se podélnou stranou obracejí k veřejnému prostoru. Na okrajích zástavby se soustřeďují domkařská stavení, jen výjimečně štítově orientovaná.

Ve vesnici se zachovalo množství zajímavých objektů původního lidového stavitelství, především obytných, ale i několik zděných hlinitých nebo kamenných stodol. Jejich současná podoba odpovídá úpravám z první poloviny 20. století. Vyznačují se především zajímavým štukatérským zpracováním fasád, jejich barevným členěním, plastickými, stříkanými omítkami nebo zdobnými, kvalitně truhlářsky provedenými výplněmi otvorů – rámců oken a dveří s řezbovými detaily.

K takovým stavbám patří usedlosti čp. 301 s bohatou štukovou výzdobou, čp. 302, 73, 280, 236, 326 s režnou fasádou z páleného zdiva a s kvalitními zdobnými dveřmi, náleží sem i čp. 60 s vraty vyskládanými do slunečního půloblouku či podobně udržovaný tradiční dům s modrou podrovnávkou čp. 21. Vysoké hodnoty uchovávají i objekty místního stavitelství čp. 280, 208, 85, 153, 223 či chátrající dům čp. 55. Centrální zástavba vesnice si udržuje jednotnou frontovou linii a přízemní výškovou hladinu domů. Některé usedlosti jsou však necitlivě přestavovány,



Usedlost čp. 60

Usedlost čp. 213

a jsou ničeny jejich výrazné architektonické znaky – likvidují se štukové ozdoby, vyměňují se okna dělená za nečleněná apod. Péče o vzácně dochované tradiční lidové stavby přispěje k udržení místního stavebního charakteru obce.

(OF)

Hostějov

Hostějov leží v malebné, mírně zvlněné krajině na okraji Chřibů. Z obce se na jejich hřeben otvírá působivý výhled. Sídlní strukturu tvoří rozvolněná zástavba, která vychází z místní konfigurace terénu. Samostatně stojící usedlosti vytváří dvorový prostor otevřený směrem k veřejnému prostranství. Urbanistickým centrem obce je prostorná, v zeleni



Usedlost čp. 5

ponořená okrouhlá náves s volně, po jejím obvodu rozesetými domy a zděnou, nově zrekonstruovanou zvonící. Na levé straně návesního prostoru jsou situovány nejzajímavější objekty původního stavitelství. Patří k nim usedlosti čp. 4 a čp. 5. Stavební tendence přibližně ze čtyřicátých až padesátých let 20. století představuje k návsi štítem orientovaný dům čp. 6 a na okraji obce se nacházející čp. 28 s dekorativní ornamentální výzdobou škrabanou do tvrdé omítky. V humnech některých usedlostí zůstalo zachováno několik příčně průjezdných stodol, zbudovaných z nepálených cihel.

Charakteristickou původní stavbou pocházející přibližně z konce 19. století je štítově orientovaná, trojdílná usedlost čp. 5. Objekt si zachoval tradiční půdorys i členění usedlosti. Dvěma v podélné stěně domu se vchází do síně a z ní napravo do jizby a nalevo do komory. Prostor, kde se původně nacházely chlévy, stojí kolmo k obytné části. Stavbu kryje valbová střeška, nově krytá eternitovými šablonami. Tradiční jsou i členěná šestitabulková okna. Dvůr je otevřený do návesního prostoru. Na něj za domem navazuje zahrada, kde zůstala zachovaná příčně průjezdná stodola zděná z nepálených cihel. Je zřejmé, že objekt slouží jako rekreační chalupa a majitel na něm provedl nezbytné opravy.

(OF)

Hostětín



Komora u domu čp. 10

Vesnice Hostětín leží v hornatém terénu na úpatí pohoří Bílých Karpat. Svou zástavbou patří k ulicovému typu, která se přizpůsobila místnímu terénu. Historické jádro se rozkládá za obecním úřadem podél silnice k Pitínu. Obec se v dnešní době orientuje na ekologické bydlení, čehož důkazem jsou některé novostavby.

K objektům, které nesou určité rysy lidového stavitelství, patří usedlosti čp. 19, 25, 17, 24, 1. Všechny jsou však již rekonstruovány nebo přestavěny. K dobře zachovalým tradičním stavbám patří komora stojící proti domu čp. 10. Štítově orientovaná komora se momentálně nenachází v dobrém stavebně technickém stavu. Jejím zdícím stavebním materiálem je kámen a hlína. Ve štítové stěně je výrazně předsazena vstupní část se vsazenými jednoduchými dveřmi. V okapových zdech se nachází větrací otvory. Konstrukce střechy je sedlová, v současnosti bez střešní krytiny.

Další hospodářský objekt představuje příčně průjezdná stodola u potoka, která je pilířové konstrukce s deskovou výplní. Pilíře jsou vyzděné z kamene a hlíny. Jiné původní stavby se v obci již nenacházejí.

(JK)

Hradčovice

Hradčovice jsou vsí řádkového typu ve svažitém údolí, jímž protéká bezejmenný pravobřežní přítok řeky Olšavy. Přizemní domy, původní zemědělské statky i menší usedlosti se řadí jeden vedle druhého do dlouhé souvislé řady lemující ulici. Ve většině



Usedlost čp. 27

případů jde, zejména u původní zástavby, o přizpůsobování typů domů konfiguraci terénu a komunikační trase. V 19. století se začaly lineárně vytvářet i vedlejší souběžné či kolmé ulice. Tradiční usedlosti se nacházejí zejména poblíž návěsného útvaru a ve čtvrti Súhrady, kde je dochováno několik domkářských obydlí, které jsou řazeny podélně, kolmo ke komunikaci, odděleny drobným hospodářským objektem.

Půdorysně tvoří jeden objekt až tři obytné jednotky. Nejlépe je dochována usedlost čp. 85. Blíže k centru obce již pokračuje klasická zástavba statků. Z nich je výjimečně dochována usedlost čp. 27 - obdélná, rovnoběžná s komunikací. V pravé, přizemní části domu je situován průjezd. V průčelí do ulice jsou umístěna dvě dělená okna. Nalevo od nich se stavba zvyšuje o patrovou komoru s větracími průduchy, která se zvedá nad v přízemí zabudovanými vchodovými dveřmi a dalšími dvěma okny. Fasádu člení římsy, šambrány se zdobnými prvky a sokl. Za pozornost stojí i mohutný, cihlový komín s členitou hlavicí vyrůstající ze sedlové střechy. Dům se nyní nachází ve špatném stavu, vyžadoval by údržbu.

Na Dolním konci si zaslouží pozornost dvojice stavení v sousedství domu čp. 56. Vytváří spolu jednotnou širokou okapovou orientaci k veřejnému prostoru. Usedlosti jsou zajímavé svým harmonickým barevným laděním fasády v okrovém odstínu, zvýrazněném bílým rámováním otvorů a modrou podrovnávkou. Plastický ornament nade dveřmi a okny dodává objektu na nevšednosti. Všechna síla výrazu tohoto průčelí je soustředěna do ornamentální osnovy vyzdvihující otvory ve zdi.

(JS)



Usedlost čp. 56

Huštěnovice



Nadsklepní dům čp. 7

valejším stavbám náleží štítově orientovaný nadsklepní dům čp. 7 z nepálených cihel, postavený do mírného svahu s malým dvorkem. Fasádu představuje hladká, bílá omítka. Do domku se vchází z boční strany přes síň, jež dnes slouží jako kuchyně. Průčelí tvoří dvě dvoudílná novodobá okna prosvětlující světnici. Ve stejné úrovni s kuchyní je i komora orientovaná do dvorní části, kde je nyní zbudováno sociální zařízení. Pod obytným traktem se nachází klenutý, omítnutý sklep přístupný vchodem z uliční strany. Postavený byl přibližně po roce 1850. Těmto nadsklepním domkům se říkálo v Huštěnovicích na štoku. V sousedství stojí tentýž typ domku čp. 8 s původními výplněmi otvorů. Působí však neudrženým dojmem. Pod obytným traktem se rovněž nachází klenutý sklep, který dále postupuje pod vedlejším čp. 124 a vyústuje pod domem čp. 9. Dnes je rozlehlý sklep částečně zasypán. Místní ho nazývají huštěnovským metrem. Nadsklepní dům čp. 7 se jeví po celkem zdařilé a citlivé rekonstrukci.

Vesnice Huštěnovice, stará zemědělská a dříve chovatelská obec, leží v severní části Slovácka a Dolnomoravského úvalu. Nejstarší zástavba tradičních okapově orientovaných usedlostí s částečně dochovanými hospodářskými trakty stojí na návsi. Následují domkařská stavení v bočních uličkách, kde zůstala zachována ještě část štítově orientovaných domů. K tradiční zástavbě patří usedlosti čp. 324, 323, 136, 87, 76, 73, čp. 84 s původní patrovou komorou ve dvoře. Pozornost zaslouží i objekt čp. 83 snad s poslední komorou ve vsi, do které se vchází ze síně, a dům čp. 86 se stodolou, v jejíž pravé části bývala moštárna, a čp. 88 se stodolou a přístodůlkami, kde jsou uloženy hospodářské stroje a nástroje. V řadě případů lze dosud nalézt i celý hospodářský trakt s chlévy – čp. 8, 88, 136, 162. Kamenné a cihlové klenuté sklepy z konce 19. a počátku 20. století nalezneme u čp. 7, 73, 76, 84, 86, 87.

K nejzajímavějším a nejzachovalejším stavbám náleží štítově orientovaný nadsklepní dům čp. 7 z nepálených cihel, postavený do mírného svahu s malým dvorkem. Fasádu představuje hladká, bílá omítka. Do domku se vchází z boční strany přes síň, jež dnes slouží jako kuchyně. Průčelí tvoří dvě dvoudílná novodobá okna prosvětlující světnici. Ve stejné úrovni s kuchyní je i komora orientovaná do dvorní části, kde je nyní zbudováno sociální zařízení. Pod obytným traktem se nachází klenutý, omítnutý sklep přístupný vchodem z uliční strany. Postavený byl přibližně po roce 1850. Těmto nadsklepním domkům se říkálo v Huštěnovicích na štoku. V sousedství stojí tentýž typ domku čp. 8 s původními výplněmi otvorů. Působí však neudrženým dojmem. Pod obytným traktem se rovněž nachází klenutý sklep, který dále postupuje pod vedlejším čp. 124 a vyústuje pod domem čp. 9. Dnes je rozlehlý sklep částečně zasypán. Místní ho nazývají huštěnovským metrem. Nadsklepní dům čp. 7 se jeví po celkem zdařilé a citlivé rekonstrukci.



Zástavba chlévů ve dvoře

(JS)

Jalubí

Jalubí má půdorys oboustranně řádkový a je jednou z nejstarších a největších vesnic v blízkosti města Uherské Hradiště. I přes mírně členitý kotlinový terén se v centru rozprostírá náves uličního typu. Nejstarší zástavba se nachází v části Chalůpky, kde jsou domkářská stavení a stavení drobných řemeslníků. V zástavbě se projevuje schéma hromadného charakteru, vytváří



Usedlost čp. 144

se spleť úzkých uliček V místě více méně plánovaných kolonií jsou ještě stavení situované štítem do ulice. Proti těmto celkem jednotným částem kontrastují obytné uličky, vzniklé ze záhumenních cest, kde se střídají domky s hospodářskými budovami a zelení, která zde hraje velmi významnou roli. Rysy tradičních lidových staveb v sobě nesou čp. 61, 63, 173, 200, 231, 334. Všechny výše uvedené stavby mají společné malé hospodářské a užitkové zázemí.

K usedlostem, které jsou sice neobývané a neudržované, ale mají nejvíce dochovaných původních konstrukcí, náleží usedlost čp. 144. Obytný trakt, snad z druhé třetiny 19. století, je z komunikace přístupný průchodem ve střední části, či průjezdem v pravé části průčelí. Půdorys objektu je podélného tvaru, jeho sedlovou střechu kryje pálená taška. Fasáda má polychromní charakter s plastickým rámováním okenních otvorů a dveří. Pasivní plochy spolu se soklem jsou provedeny ve světlé modré barevnosti, plastické prvky, tj. ostění a šambrány, ve zlatém okru stejně jako rámování vrat, vstupních dveří a profilovaných říms. Uliční průčelí tvoří čtyři původní kastlová, šestitabulková okna, v horní části ho prolomují dva průduchy patrové komory, v přízemí dvě malá okna od dolní komory. Vchodové dveře a vrata průjezdu se vyznačují historickou konstrukcí provedenou technikou vyspělého řemeslníka. Vnitřní dispozice domu je členěna průchozí síní, od níž nalevo je situována světnička a za ní následuje patrová komora. Ze síně se napravo vchází do světnice. K ní ze dvora přiléhá kuchyně, v které stojí již rozpadající se kachlová kamna. Napravo od vrat je pak situován výměnek. Stavba prezentuje jednu z posledních vzácně dochovaných usedlostí tohoto typu v obci. (JS)

Jankovice



Usedlost čp. 9

Jankovice jsou vsí řadového typu s nevyvinutou návší v severovýchodním cípu Chřibů. Lineární koncentrace kolem klikaté cesty a potoka vytváří uvolněnou řadu domů nepravidelně situovaných. Okapové zastavění se v nepravidelném rytmu střídá se štítovým podle toho, jak vyhovovala parcela a terén. Z obytných objektů tradiční zástavby toho nezůstalo mnoho. Pouze směrem k hornímu konci obce stojí za pozornost domky chalupníků vybavené kvalitními truhlářskými pracemi - výplněmi otvorů, dřevěnými štíty a vraty. Ojedinele lze nalézt v humnech stodoly - čp. 68, 78, 80, 85, 104.

K nejlépe zachovaným stavením patří přízemní, okapově orientovaná usedlost čp. 9 z roku 1923. Obytný trakt je obdélného půdorysu se sedlovou střechou krytou betonovou taškou. Průčelí tvoří dvě kastlová, členěná okna a trojice průdchů bývalé komory. Fasádu obytné části představuje hladká bílá omítka se soklem zvýrazněným hnědou barvou. V podélné části domu prolamují uliční stěnu dřevěné dveře do síně. Nalevo od nich je umístěno šestitabulkové okno vedoucí do dolní komory. Vpravo ode dveří se nachází dvě šestitabulková okna prosvětlující obě světnice. Zcela vlevo ode dveří, v rohu se vchází dřevěnými dveřmi do kamenného zaklenutého sklepa. Na obytnou část navazuje v pravém úhlu bývalý hospodářský trakt s chlévy. Interiér objektu byl upraven pro současné bydlení, jeho vnitřní členění však zůstalo zachováno. Tvoří ho dvě světnice s trémovým stropem a dřevěnými podlahami, síň a původně patrová komora. Objekt, který byl poměrně citlivě upraven v sedmdesátých letech 20. století, slouží již dvace šest let k rekreačním účelům. Dvůr, svažující se k potoku, s kamennou studnou uprostřed, je zatravněn a osázen ostrůvkovitě keři a květinami. V rohu dvora se vypíná vzrostlý ořešák.

(JS)

Kněžpole

Zástavba Kněžpole se řadí k ulicovému typu vesnice. Zvláště na začátku obce vytvářejí průčelí domů jednotnou frontovou linii. Prvky původních vesnických lidových staveb nesou usedlosti čp. 24, 30, 15, 141 a čp. 91.



Usedlost čp. 24

K nejlépe zachovalým patří usedlost čp. 24 datovaná rokem 1868. Současná podoba usedlosti pochází z první poloviny 20. století. Průčelí tvoří dvě okna ve tvaru písmene T s mosaznými klikami zdobenými drobným secesním dekorem. Kvalitní truhlářskou prací s řezbářsky provedenými zdobnými detaily představují vchodové dveře. Zajímavá je štuková výzdoba s barevným členěním fasády. Plastickým rámováním šambránami jsou zdůrazněny okenní otvory a dveře. Zachovalé zůstalo i vnitřní členění usedlosti se záklopovým stropem ve světnici, sýpkou v polopatře, komorou s hliněnou podlahou, světničkou – výminkem v zadním traktu domu. Původní je i tradiční zástavba dvora, která zůstala kompletně zachovaná (včetně suchého záchodu, holubníku v podstřeší či králikárny), napojující se do pravého úhlu k obytné části usedlosti. Na konci humna, odděleného dřevěným plaňkovým plotem ode dvora, je situován dobře zachovalý dřevěný seník sloupkové konstrukce s deskovou výplní do drážek. Původně zde ještě stávala stodola s žentourem datovaná rokem 1859.

Usedlost je po povodních v roce 1997 částečně poškozená, především praská zdivo. Zasloužila by si, aby zůstala zachovaná pro příští generace jako památka místní stavební kultury.

(OF)

Komňa

Obec Komňa je horskou obcí řadového typu s nevyvinutou návsi na severozápadních výběžcích Bílých Karpat. Různorodá, většinou podélně řazená, zčásti nově upravená zástavba je soustředěna při průběžné komunikaci sledující vodoteč. Nejstarší obytná zástavba se zachovanými prvky tradičních lidových staveb je většinou přízemní



Roubená stodola u čp. 149

a nachází se v bočních uličkách. Hospodářské stavby, zejména pak stodoly, jsou ještě stále v mnoha případech součástí stávající zástavby, například u čp. 115, 117, 121, 149, 152, 250.

K tradičním zemědělským usedlostem lze přiřadit usedlost čp. 37 a 80 za kostelem a bývalý vodní mlýn čp. 117. Před domy čp. 33 a 37 stojí kamenné patrové komory z druhé poloviny

18. století. U usedlosti čp. 37 se v humně nachází již nefunkční sušárna a pálenice.

K nejzajímavějším objektům náleží přízemní obdélné domkářské stavení čp. 6, pravděpodobně ze druhé poloviny 19. století. Sedlovou střechu objektu kryje pálená taška - falcovka. V roce 2006 dům odkoupila Obec Komňa se záměrem jej revitalizovat. Po probíhající náročné stavební obnově by měl dům sloužit jako místní muzeum zde rozšířené živnosti zvěrokleštičské. Ve vstupní síni, jizbě a patrové komoře jsou původní dřevěné trámové stropy, v černé kuchyni tvoří strop cihlová klenba. Komora je provětrávána dvěma obdélnými otvory situovanými ve štítu domu. V interiérech se částečně dochovaly původní výplně otvorů – dřevěné kazetové dveře. Okna byla nově zhotovena jako repliky. Stavební materiál představuje kombinaci pálených cihel, vepřovic a kamene. Zápraží před vstupem do domu částečně kryje přesah střechy. Pozemek, na němž je předzahrádka a zahrada, tvoří důležitou součást venkovského obydlí. Péče a následné využití lidových staveb obcí lze označit jako příkladné. Tato vesnice má bohatou historii a sahají sem i kořeny rodu Jana Ámose Komenského. (JS)



Domkářské stavení čp. 6

Korytná

Obec Korytná leží v krásném prostředí Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty, na úpatí svahů tohoto pohoří, v kotlině kolem potoka Korytnice. Zástavba obce představuje typ návesní ulicovky s řazením domů těsně vedle sebe kolem místních komunikací. Stavby jsou orientovány okapově k veřejnému prostoru. Rozvolněná domkařská zástavba se



Usedlost čp. 95

rozprostírá v části pod kostelem. Většina domů v obci je novodobého původu. U několika dochovaných objektů původního stavitelství stojí za pozornost jednotlivé detaily - kvalitní, řemeslně zpracované vchodové dveře usedlostí čp. 83 a čp. 87 nebo vrata s ozdobně kladenými deskami čp. 47.

K nejhodnotnějším stavbám prezentujícím místní kulturu původní architektury patří usedlost čp. 95 stojící v řadové zástavbě domů v dolní části návesního prostoru. Trojdílné stavení je okapově orientované, se sedlovou střechou, zbudované z pálených cihel na kamenné podezdívce. Průčelí prolamují tři okna ve tvaru písmene T, vrata a dveře, zdobně řemeslně zpracované. Zvláště působivá se jeví fasáda, jež dokládá zručnost, vkus a výtvarné cítění místních zedníků. Stříkaná omítka je provedena v barevné kombinaci tmavě zelené plochy zdůrazněné hladkým, bílým rámováním oken, dveří a vrat. Střízlivě esteticky působí štukátérské detaily - trojlístky nad okny a vstupními otvory. Jedinečnost této památky v obci ji předurčuje k zachování pro budoucí generace jako hodnotného dokladu místní stavební kultury.

(OF)

Kostelany nad Moravou



Usedlost čp. 9

Obec Kostelany nad Moravou se nachází v jihozápadní části okresu Uherské Hradiště a je součástí široké rovinaté údolní nivy řeky Moravy. Typem zástavby se řadí k návěsným silnicovkám. Nenajdeme zde mnoho usedlostí, které by si zachovaly původní ráz lidového stavitelství. Převažují novostavby a rekonstruované domy. Ze zajímavých prvků lidového stavitelství se zachovala u mnoha objektů především kvalitně řemeslně zpracovaná vrata.

K původním stavbám lze přiřadit například okapově k veřejnému prostoru orientované usedlosti čp. 9 a čp. 161. Dům čp. 9 pochází z druhé poloviny 19. století. Průčelí objektu prolamují dělená okna s bohatě zdobenými mosaznými klikami. Vstupní dveře do síně jsou kvalitní truhlářskou prací se zdobnými řezbami. Světlík nade dveřmi zdobí skleněná vitráž s číslem popisným. Vrata jsou jednoduchá, rozdělená do čtyř polí. Výrazný prvek v průčelí představují větrací otvory sýpky umístěné v polopatě. Tyto otvory, okna a dveře, jsou zvýrazněny plastickým rámováním šambránami v bílé barvě. Žlutou barvu omítky podtrhuje hnědá podrovnávka. Tradiční zástavba chlévů navazuje v pravém úhlu na obytnou část. Usedlost je v dobrém stavebně technickém stavu a je žádoucí, aby se i nadále do budoucnosti udržela jako památka místního lidového stavitelství.

(JK)

Košíky

Zástavba se vine údolím podél hlavní cesty, a přizpůsobuje se přitom hornatému terénu sídla. Samoty či soubory několika usedlostí se nacházejí na svazích mimo hlavní zástavbu. Stavby, u kterých se zachovaly prvky původního stavitelství, prezentují usedlosti čp. 136, 165, 25, 40, 27, 65, 23, 19, 73, 75, 68, 116. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 65, jejíž



Usedlost čp. 65

současná podoba pochází z první poloviny 20. století. Průčelí usedlosti prolamují tři dělená okna a vstupní dveře do síně - chodby. Otvory jsou zdůrazněny plastickým rámováním šambránami zvýrazněnými růžovou barvou. Stejně tak jsou provedeny lizény. Modrou omítku stavby podtrhuje vínově červená podrovnávka. Vzhledem k tomu, že jde o rohový dům, hospodářská část plynule navazuje z boku na obytnou část. Usedlost se nachází v poměrně dobrém technickém stavu.

Jiná situace je u usedlosti čp. 27. Její dnešní podoba je výsledkem stavebních úprav z poloviny 20. století. Usedlost má obdélníkový půdorys, průčelí prolamují tři dělená okna a bohatě řezbářsky zdobené dveře. Barevné členění fasády je zajímavě provedené v bílo - okrové kombinaci s modrou podrovnávkou. V patře objektu se nachází sýpka, na kterou se vstupuje velkým otvorem v průčelní stěně. Hospodářskou část s chlévy představuje samostatná stavba stojící vedle obytné budovy. Usedlost doplňuje příčně průjezdná pilířová stodola a rozpadající se roubený seník. Humno za stodolou ohraničuje plot z dřevěných planěk a drátěného pletiva. Je potřeba rychle provést rekonstrukci, aby tento objekt původního stavitelství nezanikl a zůstal zachován pro budoucnost.

(JK)



Usedlost čp. 27

Kudlovice



Usedlost čp. 65

Kudlovice leží v podhůří Chřibů. Okolní lesy i vinohrady z nich vytváří mimořádně přitažlivou obec. Svoji sídelní formou se řadí k návesním silnicovkám. Střed obce je zdůrazněn kamenným sousoším sv. Jana Křtitele. K nejstarším stavbám patří statky na návsi a v přilehlé ulici. Nejzachovalejší je zemědělská usedlost čp. 118. Původní usedlosti v jejím sousedství byly přestavěny a nejpozoruhodnější z nich byla dokonce zbourána.

Mezi zachovalé objekty nesoucí rysy místního stavitelství lze zařadit domy čp. 220, 41, 183, 184, 62 a komorový typ domu čp. 197. V odkloněné ulici stojí štitově orientované domy drobných rolníků a řemeslníků čp. 83, 62, 108 a čp. 127. Rolnické stavení čp. 118 reprezentuje stavební kulturu 19. století. Obytný dům s menším hospodářským traktem a stodolou má pravidelný hákový půdorys. Stodola je umístěna na konci dvora protilehle k domu. Obydlí se obrací okapovou stranou do návesního prostoru. Jeho půdorys má typickou třídílnou formu s připojeným výměnkem. Uliční průčelí prolamují šestitabulková okna, vrata do dvora a dveře, které svými výplněmi prezentují kvalitní truhlářskou práci. V interiéru se nachází podlahy z dusané hlíny, kromě jizby, kde byla při rekonstrukci položena prkenná dlážka. Stropy jsou dřevěné, trámové. Fasádu tvoří tradičně bílé líčení omítky s modrou podrovnávkou. Na okraji obce zůstal zachován vodní mlýn, připomínající se již roku 1464. Stavebními úpravami však částečně ztratil svoji původní podobu.

(VK)

Kunovice

Zástavba města se vine podél dvou významných komunikací formou návesních silnicovek. Na hlavní osy navazují menší a kratší ulice s pravidelnou zástavbou ulicového typu. Bývalé rolnické usedlosti a domy tvoří podstatnou část sídla až do současných dnů. Tvář i náplň těchto usedlostí se však změnila. Přesto si Kunovice do značné míry uchovávají svůj původní



Usedlost čp. 748

charakter zástavby venkovského města. Tradiční obytné domy jsou situovány do ulice a hospodářské stavby navazují převážně v úhlové formě na uliční trakt. V hospodářském příslušenství se nacházejí stáje a chlévy. V dvorním křídle bývala také otevřená kolna a závěr jednotlivých dvorů tvořily stodoly. Orientace domů je téměř obecně podélná s obytným domem v uliční řadě obracející se naplocho do návesní polohy. Okna obytné místnosti hledí do ulice a v uliční fasádě se také nachází vchod do domu a vjezd do dvora. Základní dispoziční řešení domů je převážně tříprostorové se síní, jizbou, komorou a s navazující čtvrtou místností – kuchyní. Stěny domů byly pravděpodobně nejdříve dusané a posléze budované z nepálených cihel. Vzhledem k pravidelnosti zástavby působí sedlové střechy v ulicích, nedotčených dosud radikálnějšími stavebními úpravami, velmi jednotně a esteticky novým způsobem.

Obnovený domek v Záhumní, sloužící jako památník lidové kultury, je příkladným dokladem těchto původních staveb. K technickému vybavení obce náležely dvě cihelny. Starší z nich, Kohna, vznikla již v roce 1880 a zásobovala, stejně jako Abrhámova založená 1910, pálenými cihlami daleké okolí. Cihly byly značkovány a velmi dobře vypálené, což zajišťovalo jejich trvanlivost, jak svědčí řada stojících i asanovaných objektů.

(VK)

Lopeník

Lopeník je kopaničářskou obcí, jejíž jednotlivé usedlosti jsou roztroušeny po svazích Bílých Karpat kolem vrchu Lopeník. Již samo sídelní prostředí dává obci charakteristický ráz a atmosféru. Zachovalo se zde několik usedlostí v polouzavřené či hromadné formě uspořá-



Usedlost čp. 6

dání dvora. Tyto usedlosti se nejlépe zachovaly v části obce zvané Bošáčky. Některé z nich jsou upravené jako rekreační chalupy. Velká část těchto usedlostí není obývaná, a chátrá. Mezi objekty původního stavitelství lze zařadit například usedlosti čp. 6, 11, 52, 117, 132, 145 a památkově chráněnou usedlost čp. 141.

K hodnotným a velmi dobře udržovaným stavbám patří okapově orientovaná usedlost čp. 11. Bíle zalíčená stavba s modrou podrovnávkou je opatřena řemeslně zhotovenými dveřmi s dřevořezbou. Zajímavě působí i zdobně profilované zakončení krokví. K tradičním, štítově orientovaným usedlostem s valbovou střechou a hromadnou formou dvora se řadí dům čp. 6. Obytnou část tohoto objektu z nepálené hlíny představuje jizba a kuchyně. Chlévy zděné z kamene navazují na obytné prostory v podélné ose a kolmo do pravého úhlu. Do domu se vstupuje ze dvora dřevěnou podsíní, která tvoří ochranu i vstupu do hospodářské části objektu. Ve dvoře se nachází dnes polorozbořená roubená stodola a krmníky pro vepře. Bezprostřední blízkost domu, dvůr i okolí doplňují vzrostlé ovocné stromy. Celý prostor dvora ohraničuje dřevěný plaňkový plot. Usedlost je dokladem tradičního stavitelství a hospodaření na moravských Kopanicích v obci Lopeník počátkem 20. století. Je neobývaná, a začíná chátrat, dřevěné hospodářské objekty se již zřítily. Bylo by velmi záslužné, kdyby se tyto doklady původní stavební kultury v obci Lopeník dochovaly pro další generace.

(OF)

Medlovice



Usedlost čp. 20

Medlovice jsou návesním typem vsi s traťovou plužinou. Jádrem zástavby tvoří několik dílčích uliček s protáhlou návší v jižní části obce. Část nejstarší zástavby v bočních uličkách směrem od obecního úřadu ke kapli je založena na jiném dispozičním schématu, než skladba jádra obce. Tradiční charakter si zachovává také několik stavení v oblasti medlovických pasek, které jsou tvořeny rozptýlenou pasekářskou zástavbou. Orientace stavebních čar je vrstevnicová i spádnicová. Místy přechází až v jednostrannou řádkovou zástavbu. Tradiční objekty si do určité míry zachovávají svůj původní ráz, většina jich slouží k rekreačním účelům. Dají se k nim zařadit usedlosti a domkářská stavení čp. 6, 9, 11 a 20. Částečný obraz o původním charakteru zástavby poskytují některé objekty v prostoru návsi a v jejím východním prodloužení, včetně hospodářských budov a stodol situovaných v zahradách a humnech. Bývalé zemědělské usedlosti se nacházejí zejména poblíž návsního útvaru. Směrem od bývalé školy ke kapli, v okolí kaple a směrem od kaple ke hřišti stojí domkářská stavení.

K nejlépe zachovalým stavbám patří okapově orientovaná usedlost čp. 20. Obytná část má obdélný tvar zakončený sedlovou střechou. Fasádu představuje štuková výzdoba s barevným členěním. Uplatňují se římsy, šambrány s dekorativními geometrickými prvky, sokl. Průčelí prolamují čtyři původní kastlová okna s šestitabulkovým členěním a jednoduché malé okno, které zde bylo osazeno místo vchodových dveří při dílčí stavební úpravě. Dům je obývaný, ale dlouhodobě nedostatečně udržovaný. Tato usedlost tvoří významnou součást zástavby původní návsi.

(JS)

Mistřice

Mistřice se rozkládají na návrší, ve zvlněné krajině na okraji Přírodního parku Prackšická vrchovina. V charakteru zástavby převládají novodobé, patrové stavby. Jen několik posledních domů z první poloviny 20. století dokládá vývoj místní stavební tradice. Patří



Usedlost z režného zdiva na návsi

k nim například usedlosti čp. 255, 270, 228, 149, 19 nebo domkařské stavení čp. 111. Pro obec je charakteristická okapová orientace staveb s dvěma nebo třemi okny v průčelí, vraty a vchodovými dveřmi, často kvalitně truhlářsky provedeným s řezbářskými dekoračními prvky (čp. 255). Mnohé usedlosti jsou opatřeny půdní nadezdívkou s větracími průduchy v polopatře. V této obci mají obvykle tvar páru svislých obdélníků. Před domy se nachází oplocené předzahrádky doplněné vzrostlými ovocnými stromy. Vytvářejí přívětivý, domácí ráz uvnitř zástavby vesnice.

K nejzajímavějším dochovaným stavbám původní místní architektury patří dům na návsi vystavěný z režného, neomítnutého zdiva z nepálených cihel. Jeho průčelí je členěno třemi okny dělenými do tvaru písmene T, novodobými dveřmi a tradičními vraty. V polopatře je umístěn pás jednoduchých, malých průduchů. Stavba se nachází v poměrně špatném technickém stavu, a zasloužila by si být udržovaným dokladem místní stavební tradice. Mohla by se stát výrazným malebným prvkem na okraji návěsního prostoru a hodnotnou památkou.

Charakteristickým hospodářským objektem byly v Mistřicích stodoly budované z nabíjené hlíny. Poslední z nich stojí na konci humen ve svahu severovýchodně nad návší. Zachoval se také jeden typ stodoly dřevěné drážkové konstrukce, ostatní stodoly jsou postaveny z nepálených cihel.

(OF)

Mistřice - Javorovec

Vesnice je hodnotná především svým klidným a malebným prostředím ve zvlněné krajině Prakšické vrchoviny. Zachovalá zůstala i urbanistická struktura obce, kterou tvoří především slzovitě protáhlá náves, jíž dominuje kaplička Panny Marie Pomocnice. Většina dobře zachovalých usedlostí na návsi je poznamenána stavebními úpravami



Domkařské stavení čp. 313

přibližně z padesátých let 20. století. Za usedlostmi se táhnou humna, jejichž parcely oddělují tradiční plaňkové ploty, mnohé z nich dosud ukrývají stodoly a kolny. Dřevěné kolny sloupkové konstrukce s trémovou výplní stojí v humnech usedlostí čp. 302, 303, dřevěná stodola obdobné konstrukce v zahradě čp. 304.

K nejzachovalejším původním obytným stavbám v obci patří domkařské stavení čp. 313. Dům je užíván k sezónnímu bydlení. Byl do určité míry a citlivě stavebně upraven. Zachovává velkou část vnějších i vnitřních atributů původní architektury. Průčelí prolamují dvě dělená okna a vchodové dveře. Fasádu představuje hladká jednobarevná omítka s bílým rámováním kolem otvorů. Původní doškovou střechu vystřídala pálená taška. Stavebním materiálem je nepálená hlína – kombinace kotovice a nabíjenice. Obytnou část prezentují tři místnosti – vstupuje se do průchozí síně a odtud přes kuchyni do jizby. V kolmé ose bývaly původně situovány chlévy, dnes sociální zázemí chalupy. Do dvora na obytný trakt navazuje patrová komora, pod ní je zahlobben sklep. V interiéru zůstaly zachovány dřevěné stropy, které jsou nyní překryté sádkartonem, dřevěné a dlážděné podlahy, v kuchyni pak kachlový sporák. Chalupářské zařízení tvoří tradiční kusy nábytku. Majitel dům velmi dobře udržuje a má zájem, aby se v budoucnosti dostal takovému vlastníkovi, který o něj bude i nadále citlivě pečovat.

(OF)

Modrá

Sídelní prostředí obce tvoří malebně zvlněná krajina na úpatí pohoří Chříby. Ulicový typ zástavby se rozkládá v údolí Modranského potoka. Z tradičního lidového stavitelství se starší doklady památek nezachovaly. Lze nalézt několik usedlostí přibližně z počátku



Usedlost přestavěná v první polovině 20. století

zvýrazňují *zaslepené* větrací půdní otvory. Uprostřed nad okny je umístěn malý zasklený výklenek pro drobnou výklenkovou plastiku. Fasádu světle okrové barvy doplňuje bílé rámování oken a dveří. Tradičně upravené je i veřejné prostranství s květinovou předzahrádkou a vzrostlou hrušní, která vytváří před vchodem příjemný stín.

Početně jsou zastoupeny v obci a jejím katastru drobné sakrální stavby – hlavně svaté obrázky, kříže či kamenné plastiky světců. K nejhodnotnějším a velmi dobře udržovaným patří kaple – zvonice Panny Marie Hostýnské z roku 1905. Uvnitř je zavěšená kolorovaná plastika světice. Před kaplí stojí kamenná socha Panny Marie z roku 1905. Při silnici v obci se tyčí kamenný kříž z roku 1876, na kopci nad Modrou, směrem k Velehradu, jiný kamenný kříž z roku 1869. V Modré lze najít i několik malovaných svatých obrázků. Nad vesnicí směrem na Jankovice je umístěn obrázek sv. Cyrila a Metoděje. V centru obce se nachází další obrázek - Svatá Rodina od neznámého místního autora. Další lidová malba svatého obrázku s motivem Panny Marie Hostýnské je zasazena na sloupku u silnice do Starého Města. Modrá je udržovaná, upravená obec. Pozornost si jistě zaslouží i objekty původního stavitelství.



(OF)

Kaple P. Marie Hostýnské

Nedachlebice



Usedlost s okapovou orientací

Obec se rozkládá v mírně zvlněném podhorském kraji, zčásti v povodí potoka Lipina. Svahy kolem obce umožňovaly založení vinogradů, posléze je vystřídaly sady.

Nejstarší usedlosti se nacházejí blízko potoka a u hlavní komunikace. Jde o pravidelnou zástavbu typu návesní ulicovky. Obytný dům, obracející se okapovou stranou do návesního prostoru a s hospodářskou částí za domem, je významným fenoménem sídla. Většina starších usedlostí je stavebně upravena. Modernizace se dotýká především výměny materiálu a tvaru okenních a dveřních otvorů. Tradiční domy, dosud nedotčené stavebními úpravami, mají okapovou orientaci zdůrazňující vnitřní uspořádání se síní, z níž se vchází do obytné místnosti - jizby a do kuchyně. Na druhé straně síně se nachází komora. Za domem je kolmo připojen hospodářský trakt a dvůr. V původní zástavbě hrály významnou roli samostatně stojící patrové sýpky - komory. Ještě v třicátých letech se udržovala žudra. Ke vnější úpravě náleží omítky často strukturované, kombinované s hladkými plochami, zvláště orámováním kolem oken.

Mimo centrum obce je vybudován starý typ pálenice vystavěné z pálených cihel na dlouhém obdélníkovém půdorysu, je vybavená technickým zařízením. Povrch zdiva zůstal v režné podobě.

(VK)

Nedakonice

Obec Nedakonice leží v rovinné krajině kolem řeky Moravy. Typem zástavby se řadí k návěsní silnicovkám. Usedlostí, které si zachovaly svůj původní ráz, se v obci již mnoho nenalézá. Převažují novostavby a modernizace. K tradičním stavbám lze přiřadit čp. 50, 76, 288 a čp. 3.



Usedlost čp. 50

je v polovině humna situovaná, příčně průjezdná stodola. Vhodné opravy by stavbu mohly zachovat v obci jako památku tradičního lidového stavitelství.

(JK)



Usedlost čp. 76

Nezdenice

Nezdenice jsou vsí hromadného typu v hlubokém údolí Olšavy sevřeném hřebeny Vizovických vrchů a Bílých Karpat. V značně různorodé zástavbě rozšiřující se ze dna údolí do svahů, převládají nově upravená obydlí a rodinné domy. Uvolněné zástavbě přizpůsobující se velkým terénním rozdílům vévodí na ostrohu Kladenky a Olšavy farní kostel sv. Petra a Pavla



Domkářské stavení čp. 65

obklopený hřbitovem. Nejstarší zástavba, domy chalupníků, se nachází u hlavní silnice směrem k hornímu konci. K nejzachovalejším patří domkářské stavení čp. 101, které náleží zároveň i k nejstarším v obci. Bylo majiteli citlivě upraveno a je využíváno k rekreačním účelům. Mezi zajímavé stavby náleží rovněž čp. 73 (bývalá hospoda) s pozoruhodnými sklepy, které dříve sloužily jako chladírna piva. Stavení je nyní rovněž rekreačním objektem. K větším hospodářstvím patří čp. 20, 33 (nyní však přebudované) a kompletně zchovalá usedlost čp. 34 se sušárnou na ovoce. Podobným objektem je čp. 40, kde byla prováděna šetrná oprava vlastního stavení, ale velká stodola byla v roce 2006 zbořena. Obytné domy se obrací ve většině případů okapovou stranou ke komunikaci a v úhlové pozici jsou směrem do dvora postaveny hospodářské budovy - chlévy, kolny – čp. 9, 34, 40 a u čp. 9 i komora. V některých případech v humnech dosud stojí stodoly - čp. 6, 7, 25 a čp. 26.

Nejstarší dochované domy se budovaly z nepálených cihel - čp. 101, 65, 73, 9, 34, 40. Usedlost čp. 9 je rovnoběžná s komunikací a bočními štíty navazuje na sousední objekty. Obytný trakt, snad z druhé poloviny 19. století, konstruovaný převážně z nepálených cihel, zčásti zmodernizovaný, je z komunikace přístupný průchodem v levé či průjezdem v pravé části průčelí. Jeho fasádu tvoří hladká omítka. Okenní a dveřní otvory tvoří dřevěná okna novodobého tvaru, vrata historické konstrukce. Ve dvoře se nachází nevelký hospodářský trakt s patrovou komorou. Usedlost je udržovaná, trvale obývaná a tvoří významnou součást původní dochované zástavby návsi.

(JS)

Nivnice



Usedlost čp. 533

Obec se rozprostírá na rovině obklopené ze tří stran mírnými návršími. Je typickou návěsní silnicovkou, která se zužuje a rozšiřuje dalšími ulicemi, většinou rovnoběžnými s historickým jádrem zástavby. Střízlivé zdobení průčelí vřadové linie vedle sebe stojících domů jim dává jednotný ráz. Tradiční lidové stavitelství v obci prezentuje památkově chráněný dům čp. 137, tzv. Nivnická izba. Kromě této udržované památky zde najdeme i jiné cenné stavby, které však na opravu teprve čekají. Patří k nim usedlosti čp. 557, 533, 574, 449, 105, 488, 137, a čp. 120.

K poměrně dobře zachovalým náleží usedlost čp. 533 z druhé poloviny 19. století se stavebními úpravami z první poloviny 20. století. Široké průčelí představují čtyři členěná okna, mezi nimiž jsou situovány vchodové dveře. Levý okraj průčelí prolamují jednoduchá dřevěná vrata a vedle nich situované *slepé* okno. V polopatře jsou v jedné řadě vedle sebe umístěny malé, podélné větrací otvory na sýpku. Barva omítky má nebesky modrý odstín s šedou podrovnávkou. Tradiční zástavba chlévů ve dvoře se napojuje v pravém úhlu k obytné části. Dvůr je nevelkých rozměrů, obehnaný drátěným plotem. Usedlost čp. 557 pochází z počátku 20. století. Stavební materiál představují nepálené cihly, které jsou patrné na průčelním zdivu, jenž je pouze zčásti opatřeno omítkou. Uliční frontu domu prolamují tři řezbářsky zdobená okna ve tvaru písmene T. Zajímavou truhlářskou prací prezentují kvalitní vstupní dveře do síně - chodby. Jednoduchá vrata sestavená ze svislých desek se otáčejí v čepech zapuštěných do příčného dubového trámu. Pod okapem v polopatře se řadí vedle sebe čtyři větrací otvory od sýpky. Je patrné částečné poškození usedlosti - praská zdivo a opadává omítko.

(JK)

Ořechov



Usedlost čp. 151

Obec leží v mírně zvlněné krajině. Zástavba se přizpůsobila terénu, typově náleží k návesním ulicovkám. Tradiční usedlosti se nachází v severní části směrem k vinohradům. Obvykle jsou okapově orientovány ke komunikaci. K výrazným objektům původního lidového stavitelství v obci patří vinohradnické stavby. Většinu zástavby představují rekonstruované, modernizované domy. K objektům, které nesou rysy původní architektury, patří čísla popisná 190, 182, 72, 86, 151 a čp. 157.

K dobře zachovalým se řadí zvláště usedlost čp. 151. Byla postavena na přelomu 19. a 20. století. Okapovou stranou se obrací k veřejnému prostranství, dvůr má hákovou formu zástavby. Průčelí tvoří čtyři členěná okna, mezi něž jsou vsazeny dřevěné rámové dveře, jimiž se vstupuje do síně – chodby. Na okraji v uličním zdivu jsou situována jednoduchá dřevěná vrata světle zelené barvy. Otvory do domu zdůrazňují bílá rámování. Fasáda má světle modrou barvu s podrovnávkou v tmavším barevném odstínu. Na obytnou část navazuje v pravém úhlu tradiční hospodářská zástavba s chlévy a kolnou. Na konci dvora stojí z pálených cihel vyzděná stodola. Usedlost je poměrně dobře zchovalá, opravu si vyžaduje hlavně opadávající omítka.

(JK)

Ostrožská Lhota

Obec se rozprostírá na severním úpatí vrchu s místně významným poutním místem zasvěceným sv. Antonínkovi. Ve vesnici zůstalo několik objektů původního vesnického stavitelství pocházejících většinou z první poloviny 20. století. Mnohé nesou stopy postupných úprav, modernizací. K nejzajímavějším patří usedlost čp. 143, kterou obec opravila a udržuje ve vý-



Usedlost na návsi

borném stavu jako místní muzeum. K dalším stavbám, které dokládají stavební vývoj vesnice, lze přiřadit například usedlosti čp. 63, 366, 256, 301 nebo čp. 23 a dále pak i další dva objekty na návsi nebo na okraji obce za potokem. Některé jsou poměrně zachované, ale většinou již nemají své stálé obyvatele, a více či méně chátrají. K zajímavým prvkům a detailům, které dodávají místnímu stavitelství určitý charakter, patří například tvarově i ornamentálně různě provedené plechové výplně ve větracích průduších sýpek v podstřeší nebo využití kachlových obkladů z provenience poštorenských keramických závodů na soklech domů.

K hodnotným a velmi dobře udržovaným patří okapově orientovaná usedlost čp. 63 nacházející se v blízkosti kostela. Mezi stavby, které by si podobnou péčí rovněž zasloužily, patří například usedlost na návsi. Prezentuje místní stavební kulturu z první poloviny 20. století. Okapově orientovaná stavba má průčelí tvořeno dvěma čtyřtabulkovými okny situovanými mezi dveřmi a dvoukřídlymi jednoduchými vraty. Samostatně nalevo ode dveří je vsazeno trojdílné okno. V půdní nadezdívce, pod střechou jsou umístěny v pásové linii podélné větrací otvory kryté plechem s vykrojeným jednoduchým motivem čtyř lístků. Původní okrové líčení je překryto tvrdým fasádním povrchem. Výrazným prvkem v průčelí je obklad soklu poštorenskými kachlemi s ornamentovým dekorem. Sedlovou střechu kryjí eternitové šablony.

V humnech se dochoval také poměrně značný počet stodol jako významný doklad původního tradičního stavitelství z nepálené hlíny.

(OF)

Ostrožská Nová Ves

Ostrožská Nová Ves patří k silničním typům vesnic, jejichž hlavní zástavba je soustředěna kolem hlavní komunikace procházející obcí. Ačkoli architektonický celek obce již ztratil svůj tradiční ráz, zachovalo se několik usedlostí či domkařských stavení, přibližně z první poloviny 20. století. Některé objekty původního místního stavitelství



Usedlost čp. 371

jsou obydlené a udržované – čp. 425, 210 nebo čp. 353, jiné jsou opuštěné a chátrají – čp. 16, 535, 213, 357, 418 nebo čp. 371. Jako památku, doklad původního místního stavitelství by bylo záslužné zachovat pro budoucí generace zvláště chátrající usedlost čp. 371. Výrazná je především její fasáda tvořená stříkanou vápennou omítkou se štukátorskou výzdobou – bosážemi na nárožích, hlavní a okapní římsou členící podélně fasádu, okna rámovanými šambránami s frontony.

V obci se dochovalo v humnech několik příčně průjezdných stodol z cihel z nepálené hlíny. Kladně lze hodnotit udržování stejné výškové úrovně přízemních domů kolem hlavní silnice na počátku obce v části Chylice. Jinde je tato výšková hladina domů narušena patrovými novostavbami.

Místní část Chylice byla původně samostatnou obcí. Tato skutečnost se odráží i v urbanistické struktuře Ostrožské Nové Vsi, která tak vytváří dva centrální prostory. Chylická návěs si zachovala podobu návěsní ulicovky se zděnou zvonící uprostřed. Architektonická podoba tohoto místního celku však zcela podlehla novodobým přestavbám.

(OF)

Osvětmany

Jedná se o původní návesní typ vsi s nepravou traťovou plužinou. Původní zástavba měla převážně řadový charakter, novější je vesměs solitérní. V Osvětimanech se nezachovalo mnoho objektů nesoucích rysy tradiční architektury. Snad jen v centrální části obce, v ulici Kostelní, Stupavské, Vřesovské a na tzv. Žabím rynku jsou typické přízemní domy



Domkářské stavení čp. 52

kryté sedlovou střechou s hřebenem orientovaným rovnoběžně s komunikací, ale i řada staveb štítově orientovaných. V trati Pod kostelem se nacházejí i skupiny vinných sklepů. K tradičním objektům původního stavitelství lze zařadit dům čp. 59 v ulici Kostelní, v ulici Stupavské domky chalupníků čp. 24, 25, 26, 27, 29 a za potokem v části Žabí rynek čp. 93. V humně u čp. 180 a na Palánově se zachovaly stodoly.

K trvalému bydlení dosud slouží domkářské stavení čp. 52 z přelomu 19. a 20. století. Je to přízemní objekt s obdélným obytným traktem završeným sedlovou střechou s polovalbou. Střešní krytinu představují azbestocementové šablony. Stavení se štítem obrací k veřejnému prostranství. Ve štítě je situována trojice dělených oken. Pod pravým úhlem k dvornímu průčelí přiléhá hospodářský trakt se sedlovou střechou krytou pálenou taškou - bobrovkou. Na konci dvora samostatně stojí rozpadající se stodola z nepálených cihel. Z části již přestavěná dispozice domu je tvořena vstupní síní (v ní nově vybudováno sociální zařízení), do které se vchází ze dvorní části. Vpravo od síně je situována komora, vlevo se vstupuje do kuchyně (dílem vyčleněné i ze síně) a dále do prostorné světnice. Za světnicí zaujímá prostor další místnost – ložnice. Veškeré stavební úpravy na objektu byly prováděny s poměrně citlivým přístupem.

(JS)

Pašovice



Usedlost čp. 14

Obec Pašovice se nachází v mírně zvlněném kopcovitém terénu. Formou zástavby jde o návěsní silnicovku, která se rozbíhá ve tři rovnoběžné ulice jdoucí podél potoka. Nejstarší zástavba se nachází podél hlavní komunikace vedoucí k návsi a na návsi samotné. Staré usedlosti se rekonstruují, přestavují nebo se boří a staví se domy nové. Citelný zásah v obci zanechala sedmdesátá léta 20. století. Zástavba je z převážné většiny okapově orientovaná, jen v ulici zvedající se podél potoka nalezneme šítově orientované domy.

K původním stavbám můžeme přiřadit stavení čp. 65, 64, 57, 110, 122, 136, 34, 37, 14 a čp. 111. K dobře zachovalým patří usedlost čp. 14 pocházející z poloviny 19. století, ale její dnešní podoba odpovídá první polovině 20. století. Je okapově orientovaná k hlavní komunikaci a její půdorys vytváří podobu písmene L. V průčelí má situována dvě dělená okna. Vchodové dveře vykazují kvalitní truhlářskou práci se zdobnými prvky. Vrata průjezdu jsou jednoduchá, dřevěná, umístěná v krajní pozici stavby. Výraznými v průčelí se jeví dva větrací otvory do patrové komory a sedm větších v podstřeší. Tvrdá omítka fasády má pískově okrovou barvu s podrovnávkou světle červené barvy. Sedlovou střechu kryje břidlicová krytina, v hřebenu vystupuje ze střechy zděný komín s tvarovanou hlavicí. Usedlost by si zasloužila, aby zůstala zachovaná jako památka místního stavitelství.

(JK)

Pitín

Obec má kompaktní charakteristickou ulicovou zástavbu. V ní se uplatňují typické přízemní domy se sýpkovým polopatrem kryté sedlovou střechou s hřebenem orientovaným rovnoběžně s komunikací. Na jižním okraji katastrálního území se nachází rozptýlená zástavba v části obce Pitínské paseky, která přísluší k žitkovské kopaničářské zástavbě. Tradiční zástavba v centru



Usedlost čp. 123

obce je zastoupena usedlostmi čp. 83, 59 (rodný dům arcibiskupa Matochy s pamětní deskou), čp. 63, 142 (rozsáhlý statek, kde na obytnou část v mírném ostrém úhlu navazuje dlouhý trakt s chlévy, vzadu stojí mohutná stodola s kamenným soklem a zdívkem z nepálené cihly), čp. 66, 62 a čp. 232. Ve východní části vsi je situována dvojice bývalých mlýnů - Spáčilův a vzdálenější mlýn Palackých, které dále v horách ještě doplňuje Podhorský (Matyášův) mlýn. Jedná se o velký areál, obsahující obytnou budovu z pálených cihel na kamenném soklu s kolmo na ni navazujícím hospodářským traktem.

K nejzachovalejším náleží usedlost čp. 123. Jde o štítově orientovaný statek s přízemním, obytným a souvisejícím hospodářským traktem. Na konci dvora je situována štítem orientovaná stodola. Obytná část objektu má obdélný půdorys. Dispozici tvoří světnice prosvětlená třemi okenními otvory. Na ni navazuje vstupní síň zabírající i prostor zrušené kuchyně. Následují dva další prostory - chlévy, které jsou přístupné ze dvora. Ve všech obytných místnostech se dochovaly trámové stropy. Průjezd do dvora je z uliční fronty uzavřen zdí, v níž jsou zasazeny dřevěná vrata. Sedlovou střechu stavení kryje pálená střešní krytina. Průčelí prolamují dvě šestitubulková okna a dřevěné dveře. Fasádu tvoří hladká bílá omítka.

(JS)

Podolí

Obec Podolí patří formou zástavby k rovinným návesním ulicovkám s domy řazenými okapově k návesnímu prostoru podél místní komunikace. Celkový tradiční architektonický ráz zástavby je nyní narušen novodobou výstavbou patrových domů. O to cennější jsou



Usedlost čp. 16

zachované objekty místního původního stavitelství. Patří k nim usedlosti čp. 3, 55, 35, 15, 16, rozpadající se čp. 17, 39 či čp. 149.

Ke skutečně originálním a unikátním stavbám, které nemají obdobu v celém regionu, náleží dům čp. 16. Unikum této usedlosti spočívá především v provedení fasády. Tu představuje ojedinělá, bohatá štuková výzdoba s vysokým reliéfním ztvárněním hlavy s poprsím *děvčice* a *šohaja* v kunovském kroji umístěných v průčelí nad okny. Ve štuce provedené pilastry s bohatě zdobenou hlavicí svisle ohraničují průčelí na nároží a podél vrat. Nade dveřmi je situován figurální výjev nahých dětí držících mísu s ovocem. Okna i dveře rámuje reliéfně provedené šambrány. Podobně bohatě je ve štuce reliéfním ornamentem provedena hlavní římsa a v ní oválně lemované větrací průduchy půdní sýpky. Plocha fasády je rovněž pojata plasticky – vytvořená kruhovými či polokruhovými otisky dna skleněného pohárku. Stavba je natolik výjimečná a ojedinělá, že by určitě měla zůstat zachována ve své původní podobě jako unikátní doklad práce vesnických fasádníků. Obec by se mohla pyšnit stavbou, kterou nemají nikde v okolí.

Z drobných sakrálních památek kromě zvonice na návsi zasluhuje pozornost především zajímavý, velký, dřevěný korpus Krista na vysokém kříži na začátku obce.

(OF)

Polešovice

Jádro obce rozkládající se podél hlavní komunikace se řadí k typu návěsí silnicovky. Této charakteristice se poněkud vymyká hromadný typ zástavby části Zbořisko. Obec je položena v poměrně dramaticky modelovaném terénu, proto je zde možné nalézt jak tradiční řadovou okapově orientovanou zástavbu, tak i samostatně stojící okapově či štítově



Usedlost čp. 202

orientované domy. Nejstarší dochované objekty byly budovány z hliněných nepálených cihel, mladší z cihel pálených. Střechy původních staveb jsou sedlové s hambálkovými krovy. Domy stavěné na přelomu 19. a 20. století odrážejí dobové architektonické vzory. Charakterizují je především štukově provedené fasády, stolařsky profilované rámy kastlových oken či kazetové vstupní dveře, poměrně náročně řemeslně zpracované. Většina interiérů tradičních usedlostí byla radikálně přebudována a přizpůsobena potřebám moderního bydlení.

K vzácně zachovalým lze zařadit interiér domu čp. 202, který nese na dřevěném trámu stropu dataci 1763. Toto vročení z 18. století je v naší oblasti naprosto unikátní a ojedinělé. Jedná se o jeden z mála intaktně dochovaných objektů tradičního lidového stavitelství v obci, jehož záchrana a uchování je velmi žádoucí, zvláště vzhledem k uvedenému chronogramu. Mezi další původní objekty lze zařadit čp. 33, 95, 103, 104, 209, 350, 402, 405, 481. Mimořádným fenoménem jsou v Polešovicích vinné sklepy. Jedná se jak o jednotlivé objekty, tak o celé soubory, které vytváří části ulic.

(JN)

Popovice

Pro Popovice je charakteristický řadový způsob zástavby s okapovou orientací podél hlavních komunikací. Ve střední části obce je dosud zachována původní urbanistická stopa, a to jak podél návsi, tak v navazující, původně domkářské zástavbě, která vytváří spleť úzkých klikatých uliček. K tradičním zachovaným objektům náleží usedlosti a domkářská stavení



Usedlost čp. 128

čp. 190, 193, 70, 62, 69, 28, 29 a čp. 30 s hospodářským traktem z druhé poloviny 19. století, se sklepem a s vybavenou horní komorou nad obytným traktem. V řadě případů zůstaly zachovány původní výplně otvorů - okna, dveře, vrata, ojediněle fasády a hospodářské trakty. U domu čp. 35 se nachází sušárna na ovoce.

Chalupářské stavení čp. 128 pocházející pravděpodobně z konce 19. až počátku 20. století je samostatně stojící, štítově orientovaná stavba. Štít je vyplněn dřevěným bedněním. Interiér domu tvoří světnice s trémovým stropem a dřevěnou podlahou. Místnost prosvětlují dvě vedle sebe posazená okna ve tvaru písmene T. Další prostory představují síň a kuchyně orientovaná směrem do dvora. Vybavení kuchyně pochází ze čtyřicátých let 20. století, zařízení světnice pak z počátku 20. století. Zachovány zůstaly původní dveřní výplně. V drobném, na obytný objekt navazujícím hospodářském traktu jsou nyní zařízeny dvě místnosti. Na konci dvora stojí malá dřevárka. Obytná část je konstruována kombinací pálené a nepálené cihly, bývalý chlév je vyzděn z kamene doplněného pálenými cihlami. Ve dvacátých až třicátých letech 20. století a později v letech sedmdesátých objekt prošel stavebními úpravami. Kolem domu je vysázena květinová zahrádka. Stavení je dobře udržované. Objekt slouží k sezónnímu bydlení.

(JN)

Prakšice



Usedlost čp. 18

Centrum obce Prakšice tvoří náves slzovitého tvaru, ze které na obou koncích vybíhají postranní ulice. Svou zástavbou jde o návesní silnicovku. Historické jádro s usedlostmi obrácenými podélnou stranou k veřejné komunikaci se soustřeďuje kolem návsi. V místní části Grefty převažují štítově orientované domy. Citelné změny v rázu obce se projevily především v druhé polovině 20. století. Nalezneme zde už jen několik objektů původní vesnické zástavby. Patří k nim například usedlosti čp. 18, 83, 121, 85, 122, a čp. 114.

Svůj původní vzhled si zachovala usedlost čp.18. Hospodářský trakt s chlévy však již chybí, zůstala jen obytná část. Průčelí prolamují tři vedle sebe situovaná okna ve tvaru písmene T s jednoduchými mosaznými klikami. Rámové dveře se zdobenými výplněmi jsou zasazeny v segmentově zaklenutém výklenku. Jednoduchá dřevěná vrata zaujímají pozici na kraji průčelí. Čtyři malé podélné průduchy v podstřeší umožňovaly větrání sýpky v polopatře. Hliněná omítka nepálených cihel je nabilená, z velké části však líčení opadalo. Usedlost je ve špatném technickém stavu, místy praská zdivo. Jejím zachováním by obec získala zajímavou památku místního tradičního stavitelství.

(JK)

Rudice

Rudice se rozkládají v kopcovitém terénu. Jejich zástavba představuje návěsní silnicovku. Uvolněná zástavba na návsi přechází v řadovou. Dnešní podoba domů v obci vychází z přestaveb a rekonstrukcí od padesátých let 20. století. Mnoho usedlostí je využíváno chalupářsky. K usedlostem, které dosud nesou znaky původní stavební kultury,



Usedlost čp. 85

patří například čp. 85, 73, 60, 51. K zajímavým objektům náleží stavení čp. 85 s bývalou kovárnou. Podélně orientované průčelí prolamují čtyři šestidílná okna. Na jeho okraji jsou vsazeny truhlářsky dobře provedené rámové dveře se zdobnými výplněmi. Malé okno nahradilo větrací průduch do komory napravo ode dveří. Fasádu představuje hladká omítka v okrovém barevném odstínu. Na obytnou část v sousedství navazuje technická zástavba – kovárna z bílých a pálených cihel. Její průčelí tvoří jednoduchá vrata a dvě malá okna. K objektu přiléhají z přední i zadní strany malé přístavky. Hospodářská část usedlosti je zastoupena malým chlévem v přístavku z čelní stany před kovárnou. Před usedlostí je malá předzahrádka s plaňkovým plotem.

Mezi stavby tradičního lidového stavitelství patří samostatně ve svahu stojící štítově orientované stavení čp. 73. Jedno šestidílné okno má vsazeno ve štítové straně, druhé v podélné straně, kde je rovněž umístěn vstup do objektu. Dále od něj se nachází menší podélné okno od komory. V jedné ose s obytnou částí navazuje zděný chlév, kolmo k němu stojí dřevěný krmník. Ve dvoře před domem se nachází pístová pumpa. Stavebně technický stav objektu není příliš utěšený – praská zdivo, padá omítka, pod střechu zatéká. Objekt by si zasloužil opravu a péči.

(JK)

Salaš

Salaš je řetězová ves v úzkém údolí potoka Salašky. Této charakteristice se vymyká poměrně osamocená skupina domů v odloučené poloze vysoko nad údolím na levém břehu potoka, kterou lze charakterizovat jako hromadnou formu sídla. Vzhledem ke konfiguraci terénu zde byly stavěny velmi úzké (na šířku jedné místnosti) a dlouhé domy (i několik



Usedlost čp. 68

desítek metrů). Převažující orientace těchto domů je okapem rovnoběžně s vrstevnicemi. Obec nemá náves, za centrum lze považovat prostor v blízkosti stávajícího obecního úřadu. Klasické zemědělské usedlosti se v obci prakticky nenachází. Dosud dochovaná zástavba dokládá bydlení lesních dělníků a drobných řemeslníků. V rovinatějším území podél potoka je převažující charakter zástavby řadový, v částech s výrazněji modelovaným terénem pak hromadný. Do okapově orientovaných domů u silnice se vstupuje dveřmi z ulice, sem směřují i okna obytných místností. Na okraji uliční fronty jsou situována vjezdová vrata do stodoly, která bývala součástí domu. Řada obytných domů klasickou stodolu nemá či neměla. Pokud se vyskytnou stodoly, jsou poměrně malých rozměrů (např. stodola u domu čp. 68).

Nejstarší dochovaná stavení byla budována z nepálených hliněných cihel. Ze stejného materiálu vznikaly i stodoly. Mladší domy a převážně pilířové stodoly se stavěly již z cihel pálených. Fasády domů tradičního lidového stavitelství byly prakticky bez výjimky prováděny jako hladké, původně hliněné či hliněnovápenné omítky. U kastlových oken a kasetových dveří nechybělo stolařské profilování rámu a kaset. Většina interiérů byla radikálně přestavěna a přizpůsobena potřebám moderního bydlení či chalupaření. Mnohé ze staveb si do dnešní doby udržely původní fasády i okna a dveře – domy čp. 1, 23, 49, 55, 69, 95, 96 a čp. 141. Hodnotným příkladem místního stavitelství je usedlost z hliněných nepálených cihel čp. 68. Objekt nutně vyžaduje citlivou údržbu.

(JN)

Slavkov



Stavení se štukovou výzdobou čp. 176

Sídelní formou se Slavkov řadí k návěsním silnicovkám se zástavbou soustředěnou kolem osově procházející místní silnice. Tradiční usedlosti jsou okapovou stranou obráceny ke komunikaci. Na konci humen stojí zděné stodoly. Celkový tradiční architektonický ráz obce je již značně narušen nevhodnými modernizacemi a novostavbami. Přesto se v obci dochovalo několik velice zajímavých objektů původního stavitelství, a to převážně z první poloviny 20. století.

V centrálním návěsním prostoru se soustřeďují větší zemědělské usedlosti, které charakterizuje především zajímavá štuková výzdoba fasády, kvalitně řemeslně zpracované výplně otvorů se zdobnými prvky a lištováním. Nejpůsobivější štukovou fasádou se vyznačuje především dům čp. 176 a dále čp. 118 a čp. 10. Jejich špatný technický stav by si však zcela jistě zasloužil opravu. K jedinečně zachovalým památkám místního tradičního stavitelství patří obývané a udržované stavení čp. 142. Jednodušší tvarosloví vykazují usedlosti čp. 86, 52 nebo čp. 51. Díky péči o tyto stavby, lze pro další generace zachovat významné památky původní architektury. Ty mohou být předmětem obdivu a zájmu turistů a návštěvníků obce.

(OF)

Staré Hutě

Zástavba obce představuje typ řetězové vsi charakteristické pro horské oblasti. K původním usedlostem patří například čp. 1, 34, 40. Tyto zemědělské usedlosti se skládají z dlouhého obytného domu, který v zadní části obsahoval i chlévy a samostatně stojící stodolu orientovanou podle konfigurace terénu. U domů převažuje jednotraktový půdorys



Usedlost čp. 34

úzkého, dlouhého obdélníku. Přibližně uprostřed dispozice bývá situován hlavní vstup, od něho napravo i nalevo jdou za sebou řazené obytné místnosti. Půdorys domu prodlužují v jednotné ose chlévy. Nejstarší dochované stavby se budovaly z nepálené hlíny. Sedlové střechy původně pokrýval šindel, později eternit či betonová taška. Tradiční fasády tvoří hladké, hliněné jednobarevné omítky se soklem v odlišném tónování. Výjimku představují fasády domů čp. 1 a 21 s plasticky pojednanými barevnými šambránami.

K nejlépe zachovaným stavbám patří z nepálené hlíny postavená usedlost čp. 34. Jedná se o intaktně dochovaný dlouhý obytný dům s chlévy, jenž je situovaný na vyrovnané terase v prudkém svahu nad cestou. K usedlosti patří dvě za sebou umístěné, podélné průjezdné stodoly. V obytných místnostech se dobře zachovaly dřevěné trámové stropy s horním překládaným záklopem, prkenné podlahy a vertikální kachlová kamna. Areál usedlosti je směrem k cestě částečně vymezen dřevěným plaňkovým plotem. K dalším hodnotným objektům původního stavitelství v obci patří například domy čp. 1, 33, 21, 25 a čp. 40.

(JN)

Staré Město

Historické jádro města bylo založeno na staré obchodní stezce jako silniční ves. Staré Město patří k našim nejdéle souvisle osídleným územím. Původně zemědělský charakter byl však již naprosto setřen a domy, které z této doby ve městě zůstaly, slouží dnes zcela jiným účelům. Ačkoli převažující část zástavby města si dosud udržela hmotové měřítko tradičního lidového stavitelství, v detailech či interiérové výbavě již nelze prakticky nalézt autenticky dochovaný dům tohoto typu. Centrálním prostorem, jenž však nemá charakter náměstí, je dnešní ulice Hrdinů. Klasické zemědělské usedlosti se nacházely v celé urbanizované ploše sídla. Jednalo se o řadové či samostatně stojící, okapově orientované úhlové domy s hákovým dvorem. Převažující orientace domů v sídle byla a je okapová. U domů situovaných podélně ke komunikaci se do nich vstupovalo



Sochorcova čp. 770 a 942

dveřmi z ulice, sem rovněž směřovala okna obytných místností. Na okraji uliční fronty byla situována vjezdová vrata. Tradiční domy měly nejčastěji jednotraktový charakter s obytnou částí, průjezdem do dvora a s hospodářskou částí ve dvorním křídle. Obytné prostory se skládaly z jednoho, zřídka dvou pokojů, kuchyně a komory.

Nejstarší domy se budovaly z nepálených cihel. Střechy pokrývaly slaměné došky, později pálené tašky. Fasády tradičních domů představovaly hladké, původně hliněné či hliněnovápenné omítky. S postupující industrializací došlo na celém území města k radikálním přestavbám původních zemědělských usedlostí. Tyto se zde již prakticky nenachází. Z původních fasád realizovaných počátkem 20. století je možno jako příklad uvést dům čp. 883 v ulici Mojžířově a domy čp. 942 a 770 v ulici Sochorcově.

(JN)

Starý Hrozenkov

Starý Hrozenkov je centrem regionu moravských Kopanic. Hlavní část zástavby obce prezentují těsně vedle sebe stojící, okapově orientovaná stavení soustředěná kolem hlavní dálkové komunikace procházející vesnicí směrem na Slovensko. Část zástavby obce, ve svahu směrem k Žitkové, v tzv. *Čjerných*, představuje typickou kopaničářskou sídelní



Usedlost čp.150

formu staveb roztroušených v hornatém terénu Bílých Karpat. V obci se již díky přestavbám a novostavbám tradiční lidové stavby prakticky nezachovaly. V *Čjerných* lze však dosud najít několik usedlostí s většinou uzavřenými či polouzavřenými typy dvorů, které nesou atributy tradiční architektury moravských Kopanic.

Příkladem takových staveb může být usedlost čp. 150. Její význam spočívá i v tom, že zde bydlela poslední známá kopaničářská vědma – bohyně, Irma Gabrhelová. Usedlost tvoří štítově orientované hliněné dvojdílné stavení – ze dvora se vstupuje do kuchyně a dále do ložnice. Na tuto obytnou část kolmo navazují kamenné chlévy, za ně byla přistavěna samostatná světnice. Třetí zastavěnou část dvora tvoří další kamenné chlévky a krmníky pro vepře. Plochými kameny vydlážděný dvůr uzavírá vysoký deskový plot s brankou. Mimo takto ohrazený dvorek stojí samostatně v jeho těsné blízkosti menší zděná šopka, opodál sušárna na ovoce a o kus dál od domu se nachází roubená, již rozpadající se tradiční stodola. Půvabné prostředí usedlosti s nádhernými výhledy do krajiny dotvářejí impozantní, staré vzrostlé stromy. Vzácně zachovaný zůstal také interiér, včetně nábytkového vybavení. Usedlost by si zasloužila údržbu a péči jako doklad místní architektury, navíc umocněný jedinečným, již zaniklým fenoménem moravských Kopanic – působením kopaničářských bohyň s jejich výjimečnými schopnostmi léčit a pomáhat potřebným.

(OF)

Strání



Usedlost čp. 491

V obci Strání převládá forma řadové zástavby. Obytné domy mají půdorys protáhlého obdélníku, který je delší stranou orientován ke komunikaci. Konstrukci staveb završuje sedlová střecha s pevnou střešní krytinou. Šířka domů se pohybuje převážně kolem deseti metrů. Na tuto šířku navazuje za nemovitosti parcela, využívaná jako zahrada či záhumenek.

V obci se zachovala řada staveb nesoucích prvky původní architektury. Náleží k nim čp. 491, 490, 486, 430, 239, 90, 82, 61, 48, 47. Statky mají hákový půdorys, v humech jsou umístěny samostatně stojící nevelké dřevěné (roubené či rámové) stodoly. Dochovaly se převážně v tratích Záhumenica a Dolina. Ojedinele se u obytných staveb objevují bohatě členěné fasády, například u usedlosti čp. 491. V části Květná je vesnická zástavba prezentována jak obytnými trakty kolnými ke komunikaci (čp. 281, 282), tak i rovnoběžnými (čp. 482). Na ně do dvora navazuje nevelké hospodářské zázemí. U průběžné komunikace zaujme pozoruhodná architektura Zahnovy vily a torzo areálu bývalého Popelkova vodního mlýna. Areál sestává ze tří objektů uzavírajících obdélný dvůr otevřený směrem k veřejnému prostranství. Obytný dům pochází přibližně z druhé poloviny 19. století, patrná je přestavba před polovinou 20. století.

(JS)

Stříbrnice

Obec se nachází v údolí Medlovického potoka, který protéká jižní částí Stupavské vrchoviny východním směrem k Boršicím. Zastavěné údolí je soustředěno podél procházející komunikace z Boršic do Osvětiman a podél komunikací vybíhajících zejména směrem pod Paseky. Poměrně samostatnou sídelní enklávou je lokalita Stříbrnických Pasek, která se



Usedlost čp.185

stala rekreační oblastí. Nejstarší zástavba je situována vedle sebe podél průběžné komunikace. Jedná se o silniční ves, typickou pro stará sídelní území. Klasickou zemědělskou usedlost dnes představují některé domy s chlévy a hospodářskou částí, stodola je situována většinou ve dvoře v kolmé poloze k obytnému domu - čp. 184, 185.

V obci se nachází jak domy řadové kolem průběžné komunikace - čp. 4, 5, 6, tak i domy samostatně stojící. Orientace většiny z nich je podél hlavní komunikace okapová. Stavby samostatně stojící v lokalitách mimo hlavní komunikaci jsou orientovány štítově. Nejstarším stavebním materiálem byla nepálená hlína, později se obytné i hospodářské objekty stavěly z pálených cihel. Několik stodol je vybudováno z opracovaných masivních kamenných bloků - u domu čp. 160 a čp. 185. Ve Stříbrnicích se dosud nachází celá řada poměrně autenticky dochovaných interiérů, za něž lze v dnešní době již považovat také interiéry z dvacátých až třicátých let 20. století, například dům čp. 184. Původní vybavení představují dřevěné kazetové dveře, kastlová okna, trámové stropy nebo kachlová kamna. Prvky tradičních staveb lze identifikovat u dalších usedlostí - čp. 4, 5, 6, 51, 58, 145 a čp. 185. V obci se zachovala řada hodnotných profilovaných dřevěných vrat.

(JN)

Stupava

Obec se nachází v úzkém údolí potoka Kyjovky. Zástavba rozložená kolem něj v severní části vesnice má řetězový charakter, v jeho jižní části jde o hromadný typ. Vzhledem ke konfiguraci terénu byly stavěny velmi úzké (na šířku jedné místnosti) a dlouhé domy (i několik desítek metrů), převažující orientace těchto domů je okapem rovnoběžně s vrstevnicemi.



Stodola za domem čp. 64

Klasické zemědělské usedlosti se nacházejí hlavně na levém břehu potoka. Tyto zemědělské usedlosti se skládají z dlouhého obytného domu, jenž v zadní části obsahoval i chlévy, a samostatně stojící stodoly. Příkladem těchto usedlostí mohou být usedlosti čp. 59 a čp. 60. Dům čp. 60 má jednotraktovou dispozici a půdorysný tvar prodlouženého obdélníka. Postaven je z nepálených cihel s hladkou hliněnou omítkou pojednanou jednobarevně, bez ozdob. Vstup je umístěn v polovině délky domu. Pod jednou sedlovou střechou se spojuje obytná část i ze dvora přístupné chlévy. Dům je postaven z nepálené cihly, má podbité dřevěné trámové stropy. Sedlový krov vyneseny vaznými trámy kryje okapový chodník. Stodoly z nepálených cihel se dochovaly za domy čp. 64 a čp. 143. Dalšími hodnotnými objekty tradičního lidového stavitelství jsou domy čp. 3, 10, 78, 85, 95, 97, 104 a čp. 139.

(JN)

Suchá Loz

Zástavba obce Suchá Loz je již z větší části reprezentovaná novodobou výstavbou patrových domů nebo přestavbami tradičních objektů lidového stavitelství. Vesměs všechny objekty původního stavitelství, které se dosud v obci zachovaly – obytné usedlosti i drobné sakrální nebo hospodářské stavby, jsou starostlivě a pečlivě udržovány. Patří k nim usedlosti čp. 46,



Usedlost čp. 46 na návsi

114, 228, kovárna u domu čp. 194, kaple sv. Rocha nebo kaplička sv. Cyrila a Metoděje v centru obce.

K zajímavým původním stavbám lze přiřadit usedlost čp. 46 na návsi s jednoduchým průčelím, které prolamují dvě šestitabulková, mírně zaklenutá okna. Jsou situována uprostřed průčelí mezi vraty a vchodovými, kvalitně truhlářsky provedenými dveřmi. Pozornost si zaslouží i objekt čp. 114. Trám v jizbě tohoto domu nese dataci 1885. V jizbě zůstal zachován dřevěný zákloповý strop a podlaha z dřevěných palubek. Zdobná profilace rámců oken a dveří dokládá zručnou práci řemeslníka. Dnes již vzácností jsou původní drobné technické stavby, jako vesnické kovárny. V Suché Lozi je takovou stavbou funkční kovárna s plnohodnotným, i když částečně modernizovaným vybavením. Jeden organický celek s dílnou tvoří sousední obytný dům čp. 194. Původní ráz obou staveb dnes potlačuje jejich výrazná, netradiční barevnost. Z mála stodol, které se v obci dosud zachovaly, stojí za pozornost roubená stodola v humně domu čp. 33 nebo kamenná stodola v sousední zahradě domu čp. 34. Hodnotné a udržované jsou v obci drobné sakrální památky – kaple sv. Petra a Pavla v polích nad obcí, v zástavbě uzavřená kaple sv. Rocha nebo kaplička sv. Cyrila a Metoděje na návsi. Je chvályhodné, že se v Suché Lozi o památky vesnického stavitelství dobře starají a váží si jich.

(OF)

Sušice



Usedlost čp. 93

Zástavba obce se řadí k typu návěsní silnicovky. Klasické zemědělské usedlosti se nacházejí především kolem návsi. Jedná se o řadové, okapově orientované úhlové domy s hákovým dvorem. Vstupuje se do nich dveřmi z uličního průčelí, do něho jsou rovněž posazena okna obytných místností. Na okraji uliční fronty se nacházejí vjezdová vrata. Nejstarší domy byly budovány z nepálené hlíny. Dochované stodoly jsou postaveny z pálených cihel.

Objekty původního stavitelství s úpravami z první poloviny 20. století jsou opatřeny fasádami, realizovanými se snahou o architektonické pojetí domu. Představují je tvrdé omítky s ostěním zdobeným jednoduchým geometrickým dekorem - čp. 93. Z tohoto období se v obci dochovaly domy čp. 4, 20, 62, 93. Za nejhodnotnější je považován dům čp. 4, jenž se však nachází v havarijním stavu. K další zásadní urbanizaci obce došlo až v průběhu 20. století, zejména pak po druhé světové válce, kdy vznikly celé nové ulice. Současná zástavba tak zásadně potlačila původní charakter obce.

(JN)

Svárov



Dům čp. 32

Charakterem zástavby jde o návěsní ulicovku. Návěs je tvořena řadovými okapově orientovanými domy, uprostřed stojí budova obecního úřadu. Terén centrálního prostoru je svahovitý, zástavba reaguje na konfiguraci terénu a nemá jednotící lokační charakter.

Původní zemědělské usedlosti se nacházejí především kolem návsi. Jde o řadové či samostatně stojící, okapově orientované úhlové domy s hákovým dvorem. Výrazné prvky těchto staveb představují poměrně náročně stolařsky profilované kazetové dveře a rámy oken. Počátkem 19. století v obci existovala zástavba pouze kolem návsi. K další zásadní urbanizaci došlo až v průběhu 20. století, zejména pak po druhé světové válce, kdy se zahustila zástavba především kolem cesty pod návsi směřující do údolí. Došlo rovněž k radikální modernizaci domovního fondu, takže dnes zde již prakticky nelze najít kompletně zachované objekty tradičního lidového stavitelství. Za nejhodnotnější objekt, který vykazuje atributy původní stavební kultury, je možno považovat dům čp. 32.

(JN)

Šumice

Obec Šumice leží v rovinné krajině a přilehlých svazích po obou březích Olšavy. Zástavba obce je typem návěsní silnicovky, v níž převažují přestavby a novostavby patrových domů. Přesto se v obci dochovalo i několik objektů původního stavitelství. Dokladem toho jsou usedlosti čp. 247, 141, 102, 284, 72. K charakteristickým, dobře zachovalým



Usedlost čp. 102

usedlostem náleží čp. 102 z počátku 20. století. Stavba prezentuje typ patrových stavení, v obci poměrně rozšířených, ale v absolutní většině již přestavěných a modernizovaných. V přízemí stavby jsou situována tři dělená okna a jednoduchá dřevěná vrata na kraji průčelí. V patře jsou vsazená tři okna menšího rozměru. Nad vrata je umístěno *slepé* okno. Fasádu členění horizontální i vertikální lizény.

Lizény i šambrány kolem oken zdůrazňuje bílá barva na okrovém odstínu omítky, kterou doplňuje tmavě červená podrovnávka. Zástavba chlévů ve dvoře se napojuje do pravého úhlu k obytné části. Ve dvoře se nacházejí také další drobné objekty - suchý záchod, králíkárna či kurníky. Dvůr plynule přechází v humno s ovocnými stromy. Usedlost je ojedinělou památkou místního typu stavitelství. Zachovala se v dobrém stavu, jen místy na průčelí padá omítka, která by si zasloužila opravit.

(JK)

Topolná

Obec leží v úrodné krajině Pomoraví na okraji zalesněného území náležejícího k nejzápadnějším výběžkům Vizovských vrchů. Topolná je vsí s pravidelnou zástavbou v podobě návesní silnicovky. Na původní zástavbu paralelně navazují další ulice vzniklé na místě stodol. Nejstarší rolnické usedlosti jsou vybudovány na návsi a podél komunikace



Usedlost čp. 7

do Napajedel. Významnou součástí středu sídla představují památky lidového stavitelství - zemědělské usedlosti čp. 90 a 93 ve vlastnictví Slováckého muzea v Uherském Hradišti. Jejich tradiční rysy zůstaly zachovány a byly památkovou obnovou zdůrazněny. V tomto území je rovněž několik dalších starších usedlostí, většinou již více nebo méně dotčených přestavbami, například čp. 7. Forma dvora se vyznačuje hákovým půdorysem s obytným domem situovaným okapovou částí ke komunikaci. Na hospodářské místnosti navazovala dvouprostorová výměnka. V případě čp. 93 je připojena malá domácí kovárna.

Nejstarší usedlosti jsou vybudovány pouze z hliněných cihel nebo starší technikou nabíjení hlíny, jako čp. 93. Obydlí mají v nejstarší podstatě tříprostorovou dispozici se středovou síní rozdělující obytný dům na jizbu s vyčleněnou kuchyňkou a komorou po levé straně síně. Jizba je prostranná s pecí a kachlovými kamny. Kuchyňka zaujímá velmi malý a úzký prostor nezbytný pro vytápění pece a přípravu jídla. Komora se nachází pod společnou střechem s obytnou částí, je dvoupodlažní. Vnější úprava obytného domu se někdy vyznačuje výrazným vstupem chráněným mělkým plastickým záklenkem – žudrem s volutou. Stodola z nepálených cihel stávala na konci zahrady. Původně bývaly všechny stodoly dřevěné.

(VK)

Traplice

Obec se nachází v širokém údolí Jankovického potoka. Její zástavba byla dlouhou dobu rozdělena do dvou prakticky nezávislých enkláv po obou stranách potoka. Zejména jižní enkláva je charakteristická svým naprosto nahodilým urbanistickým uspořádáním situovaným v mírně zvlněném terénním reliéfu. Jedná se o hromadný typ urbanistické



Stavení za domem čp. 20

struktury. Klasické zemědělské usedlosti se nacházejí u hlavních komunikací v rovinatějším terénu. V obci jsou zastoupeny typy orientované k veřejnému prostranství jak štítově, tak i okapově. Tyto zemědělské usedlosti se skládají z obytného domu, na který v zadní části navazují chlévy a stodola. Ta bývá situována podle konfigurace terénu buď samostatně, nebo kolmo k obytnému stavení či paralelně s ním. Příkladem takového uspořádání mohou sloužit usedlosti čp. 3 a čp. 64. Převažující způsob zástavby usedlosti odpovídá řemeslnému či živnostenskému způsobu života obyvatel.

Nejstarší dochované domy v obci byly budovány z *kotovic*. Některé objekty mají fasádu bez omítky, z režného zdiva z pálených cihel. Patří k nim. čp. 20, 74 a čp. 285. Šambrány oken mohou zdobit malované rostlinné motivy (dům čp. 102). Pro objekty z první poloviny 20. století jsou charakteristické štukované fasády - šambrány, římsy, jejichž vzory byly přejímány z historizující či secesní architektury - například čp. 202. U většiny usedlostí v obci je pravidelně prováděná údržba. Z hlediska technického stavu patří k nejhroženějším stodoly a další hospodářské objekty.

Nejvíce poškozené je stavení nacházející se v zahradě za domem čp. 20. Jedná se o zajímavý hliněný objekt s patrovou komorou, jedinou obytnou jizbou s kachlovými kamny a dřevěným trámovým stropem, černou kuchyní a průjezdnou stodolou. Tento objekt doposud vykazuje všechny hodnoty tradičního lidového stavitelství a pokud by byl zájem vlastníka o jeho uchování, mohl by se stát nemovitou kulturní památkou lidové architektury v obci.

(JN)

Tučapy



Usedlost čp. 92

Formou zástavby se obec Tučapy řadí k návěsním silnicovkám. Okapově orientované domy stojí těsně vedle sebe kolem hlavní komunikace. Na konci se řadová zástavba rozvolňuje domkařskými štitově orientovanými objekty. V obci se již mnoho tradičních staveb nezachovalo. Většina domů byla přestavěna v druhé polovině 20. století. K těm, které dosud nesou znaky původní architektury, patří usedlosti čp. 47, 58, 63, 92, 96, 85, 106 a čp. 109.

K typickým představitelům domkařských stavení lze zařadit štitově orientovanou chalupu čp. 92 z počátku 20. století. K obytné části v pravém úhlu navazuje chlév. Ve štitovém průčelí má dům situována dvě dělená okna. Fasádu prezentuje hladká, na bílo nalíčená omítka. Obytný dům je opatřen valbovou střechou krytou eternitovými šablonami, hospodářskou část kryje sedlová střecha s betonovou střešní krytinou. Malý dvorek vyhrazený zástavbou domu uzavírá zídka z bílých cihel se vsazenými plechovými vraty. Objekt je dokladem chalupářské zástavby, prezentující styl života venkovského nemajetného obyvatelstva.

(JK)

Tupesy



Usedlost čp. 58

Z urbanistického hlediska tvoří zástavba obce typ silnicovky. Usedlosti a obytné domy představují oboustrannou, pravidelnou, okapově orientovanou zástavbu kolem hlavních komunikací. V trati Souhrady i dalších ulicích se nachází značné procento staveb štítově orientovaných – tzv. vinohradnických domů s vinnými sklepy v přízemí a obytnými místnostmi vybudovanými nad sklepem. Ve dvorech těchto domů byly při průzkumu objeveny hrnčířské pece, takže lze soudit, že jde o obydlí hrnčířů s dílnami - *verkštaty*. V usedlosti čp. 118 bylo zřízeno Muzeum keramiky s prezentací obydlí hrnčíře. Objekt nese pečeť vzhledu původních rolnických stavení v materiálu i konstrukci. Relikty původních usedlostí ukazují na hákový půdorys s obytnou a hospodářskou částí navazující kolmo na obytný dům. Mezi statky s podélnou orientací patří například čp. 9 nebo čp. 145. Mnohé z obytných stavení mají větracími otvory vyznačené sýpkové polopatru. Domky menších zemědělců si uchovaly štítovou orientaci se zděným nebo prkenným štítem

V obci se nachází několik typů vrat bohaté truhlářské invence zdobených diagonálně a příčně kladeným prkny s barevným odlišením vystupujících prvků, a to u čp. 18, 42 a 143. Střechy starších domů jsou převážně sedlové, kryté pálenou taškou nebo břidlicí. Dispoziční řešení obytného stavení vychází z trojdílného půdorysu se síní, původně černou kuchyní s otevřeným komínem nad ohništěm, s jizbou, v níž bylo umístěno těleso pece a kachlová kamna, a s komorou.

Na potoce, protékajícím obcí, stojí vodní mlýn. Po všech úpravách, které v mlýně proběhly, došlo k jeho vnější i vnitřní modernizaci. K sakrálním památkám se řadí kaple Navštívení Panny Marie a boží muka a kříže v extravilánu i intravilánu vesnice.

(VK)

Uh. Hradiště - Mařatice

Sídlo se rozkládá na mírně zvlněné vyvýšenině v těsném sousedství města Uher-
ské Hradiště, jehož je nyní součástí. Usedlosti v historickém jádru zástavby obce jsou
okapově orientované a tvoří návesní silnicovku. Tradiční usedlosti měly půdorys hákového
typu s hospodářskými budovami navazujícími na obytný dům a s dřevěnými stodolami
nebo seníky v záhumení. V průběhu předcházejícího století všechny tyto hospodářské stav-
by zmizely a s nimi i bohatství tvarů a starých technologií. Přesto se v návesním prostoru
sídlá a přilehlých ulicích uchovaly některé starší typy staveb původního zemědělského rázu
obce, jejichž hodnota spočívá v tradičním řešení a vzhledu. V novějších ulicích se nachá-
zí výstavba vilkových domů katalogových typů soudobého stylu bez jakékoliv osobitosti
a vazby k lokálním tradicím.

Vinohrady jsou výraznou krajinnou komponentou sídla. Vinné sklepy, jejichž majiteli
byli bohatí měšťané, se nachází v řadové zástavbě v ulici Vinohradské ostře stoupající k tak
zvané Soví hoře. Z kamene či cihel klenuté sklepy, tzv. lusthausy, mají nad sebou vybudo-
vané lisovny a posléze i pobytové místnosti. Vinohradnický areál má svoji osobitost, odliš-
nou od jiných vinařských lokalit. Podzemní prostory se vyznačují mimořádnou
rozsáhlostí kleneb, šířkou i délkou sklepa. Podle archivních dokladů sklepy
čp. 44 a 260 byly vybudovány již v první polovině 18. století. Mnohé sklepy
nesou rysy barokní a klasicistní stavební kultury. Půvab místa a členitost
terénu láká k přestavbám starších objektů k obytným účelům a k nové vý-
stavbě. Mnohé z této nové výstavby působí rušivě svojí robustností a neúč-
tostí k výšce historických objektů, ke hmotě a tradičním materiálům užíva-
ným po generace. Necitlivě k duchu místa se jeví zejména architektonické
řešení fasád, nerespektujících subtilnost prostředí i památek, pro něž je vi-
nohradnický areál zvláště významný a považovaný za východisko k řešení
širšího území s dominantou kaple sv. Rocha. (VK)



Usedlost čp. 260

Uh. Hradiště - Sady, Jarošov

Jádro obce Sady se podél hlavní komunikace řadí k silnicovému typu. Tradiční zástavba obce má okapově orientované průčelí. Blízkost města Uherské Hradiště měla v minulosti dopad na modernizaci a přestavby původních tradičních usedlostí. Tyto se dnes již v obci prakticky nevyskytují. Mezi poslední objekty, které alespoň fasádou



vykazují prvky původní stavební kultury, patří v současné době neobydlený dům čp. 82 s hodnotnou štukovou fasádou a původními okenními výplněmi, zajímavý dům čp. 149, tradiční zemědělská usedlost čp. 168 a především novodobě stylově upravená fasáda domu čp. 103. Všechny tyto domy byly v minulosti součástí tradiční slovácké vesnice a také nyní připomínají svým urbanistickým a hmotovým řešením původní vzhled historické obce, jejíž

Usedlost čp. 149 v Sadech

charakter především v architektonických detailech postupně mizí.

Další částí Uherského Hradiště, která bývala samostatnou obcí, je Jarošov. Centrum obce tvoří okrouhlá návěs s kaplí. Ostatní zástavba má silniční charakter. Z původních staveb se zachovalo jen několik málo objektů s úpravami z první poloviny 20. století. Patří k nim například okapově orientované stavení čp. 224 s výraznými štukovými prvky ve fasádě, čp. 64 či štítově situovaný dům na návsi. (JN)



Štítově orientované stavení z Jarošova

Uh. Hradiště - Vésky

Obec se nachází v širokém údolí pravého břehu řeky Olšavy na rovině pod nejzápadnějšími výběžky Prackické vrchoviny. Jedná se o silniční ves typickou pro stará sídelní území. Tradiční zemědělské usedlosti se nacházejí u hlavních komunikací. Mají podobu okapově orientovaných staveb hákového půdorysu. V průčelí bývá situován průjezd do dvora, který



Dům čp. 99

obvykle slouží i jako mlat. Pokud k usedlosti výjimečně náleží stodola, stojí samostatně ve dvoře rovnoběžně s obytným stavením. K této v obci ojedinělé kombinační variantě patří například dům čp. 22.

Nejstarší dochované objekty původního místního stavitelství byly budovány z nepálených cihel. V rezné podobě fasády z pálených cihel bez omítky zůstalo ponecháno stavení čp. 34. Dalšími tradičními materiály používanými při stavbách obydlí byly přírodní kámen, uplatňovaný především do konstrukce základů, a dřevo na stropy a krovy. U fasád se od počátku 20. století začínají používat štukové výzdoby – šambrány, římsy, jejichž vzory byly přejímány z historizující, často secesní architektury. Takto upravenou fasádu prezentuje zvláště stavení čp. 22. Většina tradičních interiérů byla radikálně přestavěna a přizpůsobena potřebám moderního bydlení. Lze však v obci najít řadu domů s původními trámovými stropy nebo dřevěnými podlahami. Mezi hodnotné objekty původního stavitelství patří domy čp. 3, 22, 34, 42, 77, 78, 83 a čp. 99.

(JN)

Uherský Brod

K městu Uherský Brod byly připojeny bývalé obce Maršov, Újezdec u Luhačovic, Těšov a Havříce. Samotný Uherský Brod tvoří městský typ architektury. Maršov charakterizuje rozvolněná zástavba usedlostí se samostatně stojícími patrovými komorami a k veřejnému prostoru otevřenou formou dvora. Najdeme zde i množství hospodářských objektů



Újezdec u Luhačovic, čp. 8

– dřevěné stodoly, zděné suširny na ovoce. Typologicky se urbanistická a architektonická struktura sídla blíží spíše regionu luhačovického Zálesí. Dnes se tato obec vylidňuje, a usedlosti chátrají. Újezdec u Luhačovic je svou zástavbou propojen se sousedním Těšovem, typově se obce řadí k návesním silnicovkám. V Maršově je možné k původním stavbám přiřadit usedlost čp. 3, v Újezdci u Luhačovic čp. 177, 104, 8, v Těšově čp. 25, 118, 85 a v Havřicích to jsou čp. 61, 69, 184, 7, 14.

K dobře zachovalým patří usedlost čp. 8 v Újezdci u Luhačovic a čp. 61 v Havřicích. V Újezdci k nejlépe zachovalým patří okapově orientované stavení čp. 8. Má hákový půdorys. Jeho průčelí tvoří čtyři dělená okna a jednoduchá dřevěná vrata, která jsou situována uprostřed mezi okny. Okenní rámy zdůrazňuje plastické rámování šambránami. Výrazným prvkem v průčelí jsou hmotově předimenzované zděné parapety. Hladká omítka má sytou, vínově červenou barvu líčení.

(JK)

Uherský Brod - Havřice

Havřice jsou v současné době součástí Uherského Brodu. Pro sídlo je příznačné pravidelné rozložení usedlostí a domů podél komunikace. Nejstarší zástavba, vinoucí se podél toku řeky Olšavy, nese okapovou orientaci. V obci jsou dosud uchovány některé nepřestavěné rolnické usedlosti. Forma dvora nejstarší zástavby je pravidelná, dvorní trakt nava-



Usedlost čp. 61

zuje v úhlovém postavení na obytný dům. Jen v bočních ulicích se nachází skupina menších domů, které sloužily jako obydlí drobným zemědělcům, dělníkům a řemeslníkům. Půdorys obytného domu je obdélníkový, s třemi základními prostorami. Dvůr uzavírá nevelká stodola. Obytný dům směřuje okny jizby do ulice a také dveře a vjezdová vrata jsou umístěna v uliční fasádě. Mnoho domů je stavebně upravených, okna jsou zvětšená. Podle střešních oken lze soudit na přeměnu půdního prostoru na obytné účely. Dřevěná členěná okna jsou již jen ojediněle uchována. Zachovala se ještě dřevěná vrata či dveře, kvalitně truhlářsky zhotovené.

Drobnější štítově orientované domy mohly sloužit jako bývalé vinařské objekty, posléze pak jako obydlí průmyslových dělníků. Materiálově i konstrukčně jsou obdobné jako usedlosti v návěsním prostoru. V obci se zachovala sušárna na ovoce umístěná na okraji vinohradů. K významným hospodářským stavbám patří soubor vinohradnických staveb na úpatí Staré Hory. Vinohradnické stavby zachovávají původní dispoziční řešení - lisovnu bez sklepa.

(VK)

Uherský Ostroh

Uherský Ostroh je město, které v sobě zahrnuje původní vesnici Kvačice a ostrožské Předměstí s vesnickou zástavbou typu návesní ulicovky. Přes mnohé novodobé stavební úpravy zůstalo v místě zachováno poměrně značné množství objektů nesoucích rysy původního stavitelství. Nejvíce se jich dochovalo právě na Předměstí a v Kvačicích. Jde o několik okapově orientovaných širokých usedlostí i menších stavení středních rol-



Usedlost čp. 19 - detail

níků. Zajímavé jsou rovněž soubory domkařských stavení vytvářejících na okraji zástavby Kvačic jednotnou frontovou linii štítově orientovaných staveb. Na okraji Předměstí tvoří domkařská zástavba urbanistický celek drobných, okapově situovaných objektů. Za pozornost stojí i vysoký počet hliněných stodol na koncích humen usedlostí z Předměstí, kde vytváří téměř souvislou řádku staveb na břehu potoka Okluky. Na opačné straně, v centrální části zástavby Kvačic, se v humnech nachází souvislá *hradba* stodol. Přes postupující nevhodné modernizace domů si přesto, především Kvačice, zachovávají vesnický ráz s návší se zajímavou zvonící z konce 19. století. Podobná zvonice stojí i v návesním prostoru Předměstí. Zaujme především svou plošnou ornamentální výzdobou stěn škrabanou do omítky.

K nejhodnotnějším se řadí usedlost čp. 19 s částečně plasticky provedenou omítkou a štukatérskými detaily – šambránami s klenáky. Dalšími objekty nesoucími atributy původních staveb jsou stavení čp. 10, 268, 415, 256, 218 a čp. 187. Kvalitním řemeslnickým zpracováním dřevěných rámových dveří se vyznačují usedlosti čp. 124, 168 a další.

(OF)



Usedlost čp.19

Újezdec

Obec Újezdec se rozprostírá ve zvlněné krajině Kyjovské pahorkatiny. Tvoří ji dvě části zástavby, které od sebe odděluje přírodní útvar rokliny, tzv. újezdecké zmoly.



Usedlost čp. 102

První část zástavby se vine kolem hlavní silnice a představují ji především novější stavby. Druhá část se větví do krátkých uliček a přizpůsobuje se místní konfiguraci terénu. Jsou zde soustředěná zvláště domkařská stavení, štítově i okapově orientovaná. Na konci této zástavby se v blízkosti místních vinohradů nachází vinné sklepy.

K dokladům místní stavební kultury

patří například usedlosti čp. 8, 18, 22, 75, 4, 102, 107 a zvláště pak čp. 28. Je velmi záslužné, že v domě čp. 43 vzniklo místní muzeum. Za pozornost jistě stojí i objekty dokládající stavební kulturu obce první poloviny 20. století. Náleží k nim čp. 102 nebo vinohradnické stavby, dnes z větší části přestavěny k bydlení, modernizovány. K nejzachovalejším patří první *búda* u cesty od vesnice, která by mohla být památkou na významnou vinařskou tradici obce. V sousední zhroucené lisovně zůstal v sutích uvězněn tradiční vřetenový vinařský lis, který býval součástí základního vybavení lisoven.

Výskyt značného počtu břízolitových omítek s vyškrabávanými ornamenty je charakteristickou zajímavostí v pojetí místních fasád. Vyskytují se i celé, do břízolitu škrabané obrazy, především významných památek z okolí, jako například hradu Buchlova. Tyto výtvořky jsou dokladem invence místních zednických mistrů – fasádníků.

(OF)



Vinohradnický sklep

Vápenice



Usedlost čp. 23

Vápenice jsou kopaničářskou obcí, jejíž jednotlivé usedlosti se nachází roztroušeny na svazích Bílých Karpat. Soustředěnější zástavba se vine údolím kolem hlavní přístupové cesty. Obec je výjimečná překrásným přírodním prostředím i dosud poměrně značným množstvím dochovaných staveb, které do větší či menší míry nesou atributy původních tradičních objektů. Usedlosti zachovávají přízemní charakter, vyznačují se hromadným typem dvorů s tendencím k jejich uzavírání. Za pozornost stojí i mnohé hospodářské objekty – dřevěné stodoly, seníky či sušírny na ovoce. Neblahou skutečností je obvykle velmi špatná stavebně technická situace těchto objektů. Pro zachování jedinečnosti sídelního útvaru Vápenic, by bylo velmi žádoucí, aby tyto objekty byly udržovány, a přetrval tak neopakovatelný ráz zdejší kulturní krajiny.

Z nemálo zajímavých a pozoruhodných staveb lze uvést usedlost čp. 23 stojící osamoceně na kopci, těsně na kraji lesa v trati Šagátky. Polouzavřená forma usedlosti v sobě zahrnuje hliněnou obytnou část s navazujícím roubeným, v kožichu ukrytým chlévem. Tento jednotný, štítově orientovaný objekt je z jedné strany obestavěn dřevěným uzavřeným podsínkem, takže dům působí téměř jako malá pevnost. Dále se ve dvoře nachází rozpadající se roubené krmníky pro vepře a rozměrný bedněný seník. Celá až pohádková půso-



Detail stěny sušárny na ovoce patřící k čp. 146



Usedlost čp. 68

bivost usedlosti je umocněna nádherným výhledem do okolní krajiny. K dalším podobným stavbám patří i usedlosti čp. 17, 19 se zachovalým bedněným seníkem, čp. 21 s uzavřeným dvorem s roubenými krmnicí a opodál samostatně stojící, rozpadající se dřevěnou sušárnou na ovoce. K tomuto výčtu lze zařadit i usedlost čp. 31, 28 se zachovalou samostatnou pecí na chleba a kamennou stodolou, čp. 34, 100, 111, 44, 41 a dále čp. 54, 55, 56 přizpůsobené jako chalupy. S citem upravená je chalupa čp. 24 a mnohé další. Ze samostatných hospodářských staveb zaujme především sušárna na ovoce patřící k domu čp. 146. Sušárnu představuje poměrně zachovalá roubená stavba s pozůstatky silné hliněné omítky. Uvnitř se nachází zděné těleso hliněné pece, ohniště je situováno na protilehlé straně objektu.

K nejkompletnějším a nejzachovalejším stavbám patří obydlí usedlost čp. 68. Tvoří ji štítově orientovaná chalupa vystavěná technikou nabíjené hlíny s jedním členěným oknem v průčelí. Na ni kolmo navazují chlévy kryté dřevěným podsínkem, do jehož konstrukce je zakomponováný suchý záchod. Za ním je umístěno hnojiště zabírající značnou část dvora. Jeho hromadnou formu dále doplňují precizně roubené a obdivuhodně zachované krmnicí s kurnicí pro slepice v podstřeší, králikárna stojí opodál. Nezastavěnou hranici dvora uzavírá plaňkový plot. Nedaleko domu stojící roubená stodola je památkově chráněná. Ve svahu nad usedlostí, pod korunou mohutné vzrostlé jabloně se ukrývá drobná hliněná stavba - pec na chleba. Vzácně dochovaný je také interiér domu. Vstupuje se přes podsín do kuchyně se sporákem, tradičním stolem, skříněmi a svatými obrázky na stěnách. V průčelí domu je situována druhá obytná místnost - ložnice. Usedlost je ve svém širokém okolí naprosto jedinečná a zasloužila by si, aby zůstala zachována pro další generace jako doklad tradiční lidové kultury moravských Kopic. (OF)



Usedlost čp. 24

Vážany



Vážany čp. 26

Vážany leží v malebné krajině jižních svahů Kyjovské pahorktiny. Svou půdorysnou formou náleží k návěsním ulicovkám. V okrajových polohách se soustřeďují domkařská stavení v hromadném typu zástavby. Centrum vesnice tvoří staré jádro řadové zástavby okapově orientovaných staveb. Převážná část starších usedlostí je dnes využívána chalupářsky. Ke stávkám, u kterých se zachovaly prvky původního stavitelství, náleží usedlosti čp. 26, 34, 75, 136.

K dobře zachovalým patří usedlost čp. 26. Usedlost pochází z poloviny 19. století a její dnešní tvář je dána přestavbou v druhé polovině 20. století a pozdějšími dalšími úpravami. Její zástavba je hákovitého půdorysu. Průčelí domu prolamují tři dělená okna situovaná mezi krajní vrata a vstupní dveře. Čtvrté, samostatné okno od světničky se nachází nalevo ode dveří. Vrata jsou sestavena ze svisle kladených desek s obloučkovým lištováním v horní části. Pod okapem je v řadě seřazeno pět větracích otvorů do sýpky v polopatře. Fasádu tvoří tvrdá hladká omítka v bílé barvě s šedou betonovou podrovnávkou. Na obytnou část navazují do dvora v pravém úhlu hospodářské objekty. Usedlost je v dobrém stavebně technickém stavu, je zřejmé, že se o ni majitelé starají.

(JN)

Velehrad

Zástavbu území podél komunikace na Salaš je možno charakterizovat jako silniční ves. Druhé urbanizační jádro nad bývalým mlýnem je možno vyhodnotit jako ulicovou ves. Centrum obce tvoří areál velehradského kláštera a budovy obecního úřadu, nákupního střediska a domu Stojanov. Historickou zástavbu obce představují řadové domy drobného



Dům čp. 138

měřítka podél ulice Salašské, které však nepředstavují typ klasické zemědělské usedlosti. Tyto domy neměly žádnou hospodářskou část, žádné chlévy ani stodoly. Za zemědělskou usedlost lze označit usedlost Na Hrádku čp. 84 s obytným domem a paralelně situovanou stodolou (paralelní forma dvora). Jako příklad hákového dvora je možné uvést dům čp. 138. V tomto případě se však jedná o poměrně mladou usedlost – poprvé se objevuje až v mapě obce z roku 1913. Převažující orientace domů v obci je okapová.

Původní stavení mají nejčastěji jednotraktový, půdorysný tvar úzkého obdélníka. Přibližně uprostřed dispozice bývá situován vstup, od něho napravo i nalevo se nachází za sebou řazené obytné místnosti. Nejstarší objekty v obci postrádají hospodářské zázemí, v průčelí jim proto chybí vjezd do dvora. Domy s rozvinutějším půdorysem se zde začaly stavět až od počátku 20. století. Tyto se nacházejí například v jednostranné řadové zástavbě ulice Hradištské. Domy mají úhlovou okapovou orientaci se vstupem do příčné úzké chodby procházející napříč celým domem, napravo i nalevo jsou obytné místnosti, zadní hospodářské místnosti jsou přístupné ze dvora. V závěru domu se nachází průjezd z ulice do dvora. Urbanizace obce byla do počátku 19. století mimo areál kláštera poměrně nevýrazná. K rozšíření zastavěného území došlo až od počátku 20. století. Rysy tradičního lidového stavitelství vykazují domy čp. 98 a 138.

(JN)

Veletiny

Obec leží v široké údolní nivě řeky Olšavy. Svým sídelním typem náleží k návesním silnicovkám. Dominantou centrálního prostoru je kaple Svatých Cyrila a Metoděje. Hlavní zástavbu tvoří zemědělské usedlosti, jejichž dispoziční forma vychází z hákového půdorysu. Obytný dům se obrací okapovou stranou ke komunikaci a v úhlové pozici jsou směrem do dvora postaveny



Dům čp. 25

hospodářské budovy. V části obce se u drobnější rolnické zástavby vyskytuje také štítová orientace s hospodářskými prostory pod společnou střechou. Starší typy konstrukcí nacházíme v areálu vinohradnických objektů, kde se uchovaly již velmi vzácné reliktky dusaných stěn. Hliněné cihly byly u obytných a hospodářských budov vyměněny za cihly pálené, ponechané v režném stavu nejen na hospodářských budovách ve dvoře, ale také na obytných stavbách na návsi. Na konci dvorní parcely stávala stodola. Nejstarší a nejhodnotnější dřevěné stodoly jsou bedněné do rámu nebo sloupků. Sloužily především k uložení obilí, ale také sena z luk v Poolšaví. Sušírna ovoce, z nichž zůstala zachována pouze Kolkova sušírna u čp. 190, byly vystavěny z nepálených cihel s vápennou ličkou.

K zajímavým objektům patří dům čp. 28. Má třídílné řešení se síní a černou kuchyní. Trámové stropy se zachovaly ve všech místnostech. Podobné řešení se objevuje i u dalších staveb. V domech se nachází směs nábytku z první třetiny minulého století s nábytkovými kusy pořizovanými v průběhu života vlastníků. Obývání schopný je dům čp. 17. Památková ochrana se soustřeďuje zatím jen na vinohradnické stavby.



Dům čp. 73 se štukovou výzdobou

(VK)

Vlčnov

Vesnice leží uprostřed kotliny na březích Vlčnovského potoka. Významnou roli hraje vinohradnická hora zvaná Kojiny, na jejímž okraji se jako perličky vine řada bíle natřených



Dům čp. 736

vinných *búd*. Sídelní obraz Vlčnova patří k typům pravidelné návěsní silnicovky s rozvinutým půdorysem. Selská stavení se nachází převážně při komunikaci směřující do Hluku a Dolního Němčí. Potoční břeh v části Rybáře je osazen menšími chalupnickými staveními. Zásah do urbanistické struktury tvoří některé novostavby na místě starších domů. Forma dvora tradičních staveb, jichž se ve Vlčnově, díky pochopení místního zastupitelstva a památkové péči ještě

několik zachovalo, je pravidelná. Na obytný dům, obracející se podélně ke komunikaci, navazují hospodářské budovy vybudované v pravém úhlu směrem do dvora. Dvůr ukončuje stodola nebo kolna.

Pouze na okraji vesnice mají domkařská stavení vzniklá přestavěním původních vinohradnických *búd* štítovou orientací. Památkově chráněné jsou objekty čp. 57 a čp. 65. Vlčnov je však výjimečný bohatstvím zachovaných usedlostí s vyspělým architektonickým pojetím jejich uličních průčelí. Především se tato skutečnost projevuje v hojně se vyskytujícím a mnohotvárném štukatérském pojetí fasád a zdobených, profilovaných rámu oken a řemeslně a dekorativně provedených dveří - čp. 736, 398, 75, 92, 776, 236, 69, 234, 236 a čp. 131.

K nejvýznamnějšímu dědictví minulých generací patří zvláště vinohradnické stavby chráněné jako památková rezervace. (VK)



Zástavba kolem silnice na Veletiny

Vyškovec

Jednotlivé usedlosti a shluky stavení obce Vyškovec se rozprostírají na širokém teritoriu svahů a hřebenu Bílých Karpat, především kolem vrchů Kykula, Vyškovec a v části Vlčí. Vysokou hodnotou tohoto sídelního celku je dosud ještě převládající soulad staveb Kopaničářů s okolní působivou krajinou. Z velkého množství původních staveb roubené



Usedlost čp. 56

i hliněné lidové architektury se dosud dochovalo jen několik objektů z pozdějších vývojových etap místního stavitelství. K nejzachovalejším patří usedlost čp. 41 v části Vlčí. Obytná část je vybudována roubenou technikou, na ni v pravém úhlu navazují chlévy. Stodola a dřevěný plot zcela uzavírají prostor dvora. Stavba je dnes opuštěná. Jako poslední z reliktního tradičního dřevěného stavitelství na Vyškovci by si usedlost zasloužila péči, aby zůstala zachována pro další generace.

Mezi roubené, dosud obývané objekty patří i dvojdílná usedlost čp. 54. Je typem jednotného domu s kamennými chlévy v podélné ose za obytnou dřevěnou částí. Samostatně opodál stojí rozpadající se roubená stodola.

K nejzajímavějším stavbám z nepálených cihel lze zařadit dosud obývanou usedlost čp. 56. Dům byl postaven v roce 1950 jako jednotný typ stavby s chlévy v podélné ose za dvojdílnou obytnou částí. Chlévy jsou postaveny z kamene. Vedle podélné obytné strany stavení je přistavěná dřevěná podsíň, tepelně izolující a chránící stavbu a vstup do ní. Štítově orientovaná chalupa má valbovou střechu krytou eternitovými šindeli. K objektům hodných zachování, kromě uvedených, patří i usedlost čp. 109, množství stodol i jiných hospodářských objektů a sakrální stavby. Vyškovec je jedinečný svým typem osídlení, charakterem zachovaných původních staveb a kulturní, malebně drsnou krajinou.

(OF)

Záhorovice

Obytná zástavba se z původního ulicového charakteru rozšířila do přilehlých prostor, v některých případech i chaoticky. Někdy je dosud souvislá řada přerušena prolukami. Stavení na první pohled vytvářejí kompaktní hmoty, rytmizované okny, vstupy a vraty. Štítová zástavba postupně mizí. Obec Záhorovice má svoji neodmyslitelnou harmonii,



Usedlost čp. 160

velmi zdařile situovanou do okolního členitého terénu, spolu se kterým skýtá malebný obraz proměňující se podle jednotlivých ročních období. Nejstarší obytné usedlosti jsou většinou přízemní, situované podél příjezdové cesty. Zachovalo se však jen několik málo staveb.

Tradiční usedlosti se nacházejí zejména poblíž návěsního prostoru - čp. 148 a 160. V humnech některých stavení - čp. 2, 9, 347, 117 a čp. 91 doposud stojí stodoly. V humně čp. 69 lze nalézt sušírnu na ovoce. Nejstarší dochované domy pocházející z konce 19. století, byly vybudovány z nepálených cihel. Těmito staršími typy konstrukce jsou zbudovány usedlosti čp. 148 a čp. 160. K nejzachovalejším stavbám patří čp. 148. Přízemní stavení pocházejí z druhé poloviny 19. století a současným majitelům slouží k trvalému bydlení. Obytná, okapově orientovaná část stavby má obdélný tvar, na něj v pravém úhlu navazuje bývalý hospodářský trakt. Do domu se vstupuje z uličního průčelí původními dveřmi do síně. K veřejnému prostoru jsou rovněž orientována šestitabulková okna světnice a kuchyně, napravo ode dveří pak také okno výměnku. Větrání v polopatře zajišťuje prosklené podélné malé okno. Stavební materiál představuje kombinaci pálené a nepálené cihly. Střecha je sedlová, krytá pálenou taškou. Fasádu tvoří hladká omítka, pojednána ve zlatém okru. Sokl zvyrazňuje světle modrá barva. Na usedlosti probíhá v současné době rekonstrukce.

(JS)

Zlámanec

Historická zástavba obce vznikala poměrně nahodile v návaznosti na krajinný reliéf bez zásadního lokačního zásahu. Zástavba se rozvíjela hlavně podél bočních účelových komunikací směřujících z údolí do okolních kopců. Proto lze zástavbu obce určit jako



Dům čp. 52

řetězovou, charakteristickou pro horské oblasti. V obci se nachází několik typů stavení. Původní zemědělské usedlosti situované podél hlavních komunikací mají formu trojstranného (čp. 3) i čtyřstranného (čp. 37) dvora s obytným domem okapově orientovaným.

Dále se zde nacházejí usedlosti s volnějším urbanistickou skladbou – s hromadnou či skupinovou formou dvora. K nejmladším typům náleží jednotný dům, který pod společnou střechou

spojuje obytnou i hospodářskou část stavby. Tyto domy se vyznačují okapovou orientací ke komunikaci, byly budovány v místech s výrazněji modelovaným terénním reliéfem (dům čp. 52).

Nejstarší typy staveb byly konstruovány z nepálených cihel, později z páleného materiálu. Stodoly vznikaly ze dřeva – roubené či bedněné do drážek. Při konfrontaci mapy stabilního katastru z roku 1827 se současnou urbanistickou situací je zřejmé, že celá řada dnešních obydlí stojí na místě domů, které zde stávaly již počátkem 19. století, patrný je i výrazný nárůst počtu staveb, které zahustily a rozšířily původně zastavěné území. Lokalita Paseky byla urbanizována až v průběhu 20. století. Mimo památkově chráněné objekty zůstal doposud poměrně intaktní interiér domu čp. 52, zejména jeho sýpka v patře nad obytnou částí.

V obci se nachází i řada původních hospodářských objektů – stodol, kůlen, sýpek a sušáren na ovoce. Usedlost čp. 52 byla postavena na počátku 20. století ve dvou etapách. První etapou byl trojdílný dům se síní, jizbou a komorou, v další etapě byla přistavěna další obytná místnost a chlévy se stodolou. Objekt představuje jednotraktový typ domu. Vstup do něj umožňují dveře situované v uliční frontě. Vedou do chodby, z které se vlevo vchází do kuchyně a z ní dál do obytné místnosti. Vpravo od hlavních dveří se z chodby vstupuje do patrové komory. Chlévy a stodola organicky navazují na obytnou část. V interiéru se dochovaly dřevěné trámové stropy a prkenné podlahy. Svou hodnotu si zachovávají i výplně otvorů.

(JN)

Zlechov

Obec se rozkládá v podhůří Chřibů. Krajina je mírně zvlněná, na jižních svazích jsou osázeny vinohrady. Zlechov z urbanistického hlediska představuje typickou silnicovku. Kolem silnice se vine pravidelná oboustranná zástavba rolnických usedlostí i chalup.



Detail štukově zdobených oken

Ve vesnici je dosud uchován typ rolnických usedlostí s tradiční orientací podélnou stranou k cestě a s dvory navazujícími kolmo na obytný dům. Stavení mají převážně přízemní charakter, jejichž sedlovou střechu kryje pálená nebo betonová taška. Starší objekty se stavěly z nepálených cihel, mladší z cihel pálených. Vnitřní členění vycházelo z třídílné nebo čtyřdílné dispozice prezentované obvykle vstupní síní, jizbou a komorou. V jizbě se pořizovala dřevěná, prkenná podlaha. Komora s hliněnou podlahou byla užívána ještě v první polovině 20. století. Z její původně skladovací funkce se stala buď kuchyně, nebo další obytný prostor. Dřevěné trámové stropy vystřídaly rovné podhledy. Okna jsou menších rozměrů s horními výklopnými díly. Ze dřeva se hotovily také dveře. Ve dvoře, na jeho konci za stáji a chlévy, se budovaly stodoly nebo otevřené kolny. Jako stavební materiál se na ně používaly většinou pálené cihly bedněné do sloupků. Za pozornost stojí i sakrální objekty – socha sv. Jana Nepomuckého a socha sv. Josefa, boží muka při cestě do Buchlovic, boží muka z roku 1674 a smírčí kříž.

(VK)



Domkařské stavení čp. 10

Žitková



Roubené stavení čp. 1

Zástavba obce Žitková se řadí k rozptýlenému, kopaničářskému typu sídelní struktury v krajinářsky vysoce hodnotném horském prostředí Bílých Karpat. V Žitkové se do současnosti dochovalo nejvíce objektů původního stavitelství moravských Kopanic – usedlosti stavěné z nepálené hlíny nebo roubené ze dřeva, stodoly, chlévy, krmníky, sušírny na ovoce, drobné sakrální památky apod. Pozornost si zaslouží i zachovalý tradiční způsob zástavby dvorového prostoru – na Kopanicích zastoupeny hromadné formy dvora s volným uspořádáním jednotlivých staveb i tendence k uzavírání do dvorců.

Mnohé ze zajímavých staveb, především roubených, jsou v současnosti ve špatném stavebně technickém stavu. Mezi dřevěné objekty nesoucí prvky původního lidového stavitelství patří například chátrající roubená usedlost Tomanových, čp. 210, chalupa čp. 69, sušírna na ovoce, stodola čp. 62, roubená stodola z roku 1850 na zaniklém čp. 63, usedlost čp. 219, chalupa a sušírna na usedlosti čp. 212. K památkám zděných z nepálené hlíny patří mimo jiné usedlost čp. 7 s roubenými krmníky a stodolou, stavení čp. 29 s dřevěnou stodolou, usedlost čp. 197 s uzavřeným typem dvora, dvojdílný dům čp. 260 se zachovalým interié-



Roubená sušírna na ovoce čp. 212



Roubená stodola z roku 1850, čp. 63

rovým vybavením, dřevěná zvonička z roku 1892. Stodola u bývalého mlýna čp. 32 představuje jedinečný doklad dovednosti práce z kamenem.

K plně dochovaným usedlostem s nepřerušenou kontinuitou bydlení patří usedlost čp. 1. Jde o dvojdílný roubený dům v kožichu, jenž ze dvora chrání dřevěný podsíněk. Dvůr je ohraničen kamennými chlévy a dalšími hospodářskými

objekty, kterým dominuje stodola, vybudovaná kombinací roubení a kamenného zdiva. Dvůr uzavírá dřevěná branka krytá mohutným, vzrostlým ořešákem. K zajímavým stavbám v obci patří dvojdílná roubená chalupa na čp. 79 s netradičně, klasovitě kladenými trámy. Mnohé stavby na Žitkové prezentují starobylé stavební postupy – vazby trámů na zámek, hliněné zdivo, hliněná omítka na roubené konstrukci (v tzv. kožichu) apod. Malebnost prostředí a v něm harmonicky zasazené kopaničářské příbytky spolu tvoří nejvyšší hodnotu zdejší sídelní krajiny. Jejich zachování je pro udržení této hodnoty sídla nezbytné.

(OF)



Roubený dvojdílný dům čp. 79

Vydalo Slovácké muzeum v Uherském Hradišti, příspěvková organizace,
Zlínský kraj a Národní památkový ústav v Kroměříži v roce 2008
za podpory Ministerstva kultury ČR v rámci grantového úkolu ministerstva kultury
číslo 15348/2006-ORNK

Identifikace a dokumentace tradičního lidového stavitelství ve Zlínském kraji.

I. Uherskohradištsko

Autoři textů a fotografií: Mgr. Olga Floriánová, Jan Kačer, PhDr. Věra Kovářů,
Ing. arch. Jaroslav Novosad a PhDr. Jana Spathová

Odpovědný redaktor: PhDr. Ivo Frolec

Tisk: Agentura NP, Staré Město

Náklad 500 kusů

ISBN 978-80-86185-71-2

Neprodejné

